

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Юридичний факультет
Кафедра теорії та історії держави і права

Яцишин М.М.

Державне право зарубіжних країн

Робоча навчальна програма

Луцьк
2011

УДК 342(100)(073)
ББК 67.400(0)р30-2
Р 58

*Рекомендовано до друку методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 1 від 22 вересня 2010р.)*

Рецензенти:

Колесник В. П. – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри нової та новітньої історії зарубіжних країн ВНУ імені Лесі Українки

Юхимюк О. М. – кандидат юридичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права ВНУ імені Лесі Українки

Розробник: Яцишин М. М., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри теорії та історії держави та права ВНУ імені Лесі Українки

Р 58 **Державне право зарубіжних країн:** робоча навч. прогр. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2011. – 56 с.

Робоча навчальна програма курсу містить тематичний план змістових модулів, орієнтований перелік питань до семінарських занять і підсумкового контролю, завдання для самостійної та індивідуальної роботи, рекомендовану літературу й інтернет-ресурси

УДК 342(100)(073)
ББК 67.400(0)р30-2

© Яцишин М.М., 2011
© Волинський національний університет
імені Лесі Українки, 2011

I. Опис навчального курсу

Напрямок, спеціальність освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчального курсу
Напрямок підготовки: <i>0601 право</i> Спеціальність: <i>6.060100 правознавство</i> Освітньо-кваліфікаційний рівень: <i>бакалавр</i>	Кількість кредитів, відповідних ECTS: <i>3 кредити</i> Загальна кількість годин: <i>108 год.</i> Тип курсу: <i>обов'язковий</i> Рік підготовки: <i>III</i> Семестр: <i>V</i> Лекції: <i>26 год.</i> Семінари: <i>24 год.</i> Самостійна робота: <i>26 год.</i> Індивідуальна робота: <i>32 год.</i> Модулів: <i>2</i> Змістових модулів: <i>2</i> Вид контролю: <i>екзамен (усний)</i>

2. Пояснювальна записка

Юридична наука не обмежена рамками національного права якої-небудь окремої країни. Правознавство збагачується дослідженням зарубіжних правових систем. Вони формують зрівноважене, вільне від стереотипів ставлення до юридичної дійсності, розширює кругозір, приносить практичну користь майбутнім юристам. Освоєння навчального матеріалу дисципліни дозволить вірно судити про механізм формування і функціонування інститутів влади в сучасних зарубіжних країнах, прослідкувати місце та роль, яку відіграють різні формалізовані і неформалізовані інститути в процесі розроблення і реалізації внутрішньої та зовнішньої політики держави. Існуючі в радянський час робочі програми та навчальні підручники у відповідності з пануючою ідеологією орієнтувались на протиставлення держав уже в самій їх кваліфікації на буржуазні, соціалістичні, перехідні до того чи іншого типу. Єдність в державному устрої цивілізованих суспільств виключалась в силу протистояння, що на пряму позначалося на навчальному процесі. Разом з тим конституційний розвиток суверенних держав сучасності дозволяє прослідкувати загальні риси їх становлення і розвитку. Загальне і особливе проявляється в поділі держав на монархії і республіки, на унітарні і федеративні, республіки парламентські і президентські, з режимами демократичними і авторитарними і т.д. Тому ціллю викладання дисципліни є виявлення і вивчення найбільш перспективних правових систем з врахуванням історичних особливостей становлення і сучасного стану цих правових систем

стосовно життя різних періодів і країн. Найбільший інтерес об'єктивно викликають розвинуті країни. Саме в них історично започатковано становлення сучасного конституційного права. І сьогодні їх державно-правовий розвиток є орієнтиром.

Мета навчальної дисципліни “Державне право зарубіжних країн” – розкрити зміст основних положень конституційної теорії і політичної практики, пов’язаних з регулюванням державно-правових відносин у зарубіжних країнах; формувати у студентів юридичного факультету системні знання теоретичних положень та емпіричного матеріалу, які розкривають спільне і особливе в державно-правовому розвитку зарубіжних країн.

Завдання курсу – ознайомлення майбутніх юристів із основними поняттями, категоріями, інститутами науки та галузі державного права зарубіжних країн; поглиблення правових знань, розширення політичного і правового кругозору студентів, їх загальної ерудиції.

Вимоги до знань і умінь студентів

Студенти повинні **знати**: основні тенденції розвитку правових систем, джерела конституційного права зарубіжних країн; класифікації партій та партійних систем; політичні і державні режими; правовий статус людини і громадянина; форми держави; виборчі системи та виборчі права; місця, ролі та структури центральних та місцевих органів влади і управління; конституційні основи судової влади та правоохоронних органів в зарубіжних країнах; сучасні види конституцій.

Уміти використовувати та аналізувати конституційно-правові основи суспільного ладу та державної політики провідних зарубіжних країн; характеризувати існуючі державно-політичні режими, а також використовувати одержані знання для кращого розуміння положень інших спеціальних юридичних дисциплін і галузей законодавства; застосовувати дані науки конституційного права у вирішенні професійних завдань, правильно тлумачити їх у практичній діяльності державних органів та посадових осіб; вміти аналізувати чинне конституційно-правове законодавство, конституційно-правові норми зарубіжних країн, співвідносити норми конституцій зарубіжних країн, інші конституційно-правові акти.

Програма містить тематику і плани курсу лекцій, семінарських занять, завдання для самостійної та індивідуальної роботи, список рекомендованої літератури.

3. СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ

Тематика змістових модулів	Кількість годин, віднесених на:			
	лекції	семінарські заняття	самостійну роботу	індивідуальну роботу
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА				
Тема 1. Предмет, джерела і система конституційного права зарубіжних країн	2	2	2	2
Тема 2. Конституції зарубіжних країн	2		2	2
Тема 3. Конституційні основи устрою держави і суспільства	2	2		2
Тема 4. Правовий статус особи в зарубіжних країнах	2		2	
Тема 5. Форми держави в зарубіжних країнах	2		2	2
Тема 6. Партії та партійні системи в зарубіжних країнах	2		2	2
Тема 7. Законодавча влада та її органи в зарубіжних країнах	2		2	
Тема 8. Виконавча влада в зарубіжних країнах	2		2	2
Тема 9. Конституційний принцип розподілу влад. Судова влада	2	2		2
Тема 10. Інститути безпосередньої демократії: вибори, відзив, референдум, законодавча ініціатива		2		2
Тема 11. Місцеве самоврядування в зарубіжних країнах		2		2
Тема 12. Конституційне регулювання зовнішньої політики зарубіжних країн	2	2		
Змістовий модуль 2. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА				
Тема 1. Основи конституційного права США	2		2	2
Тема 2. Основи конституційного права Великої Британії	2		2	2
Тема 3. Основи конституційного права Франції		2		2
Тема 4. Основи конституційного права ФРН			2	2
Тема 5. Основи конституційного права Італії		2	2	2
Тема 6. Основи конституційного права Японії		2		2
Тема 7. Основи конституційного ладу КНР	2	2	2	
Тема 8. Основи конституційного права Польщі		2	2	
Тема 9. Основи конституційного права Російської Федерації		2		2
Всього годин	26	24	26	32

4. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ЗМІСТОВИХ МОДУЛІВ

Змістовий модуль 1. ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Тема 1. Предмет, джерела і система конституційного права зарубіжних країн (8 год.)

1. Конституційне право як галузь права, наука і навчальна дисципліна. Терміни “конституційне” право і “державне” право. Дискусія з приводу назви і системи навчальної дисципліни. Поняття конституційного права, його суть і призначення. Предмет ДПЗК. Державно-правові відносини, їх суть, види, характерні риси. Суб’єкти державно-правових відносин, їх класифікація та особливості.

2. Джерела конституційного права зарубіжних країн. Конституція – основне джерело конституційного права. 1) Нормативно-правові акти: (а) Конституції; (б) конституційні та органічні закони; (в) звичайні або текучі закони; 2) конституційні звичаї (конституційні угоди); 3) Судові прецеденти; 4) Загальні принципи права; 5) Норми права, що створені поза межами національної держави.

3. Система ДПЗК. Конституційно-правові норми та інститути, особливості їх змісту та структури. Особливості конституційно-правових санкцій. Відповідальність в конституційному праві.

Тема 2. Конституції зарубіжних країн (6 год.)

1. Поняття, суть, зміст та основні етапи розвитку конституцій в зарубіжних країнах. Поняття та концепція конституціоналізму. Конституція як конкретно-історична, політична та правова категорія. Співвідношення конституції і дійсності. Конституції фактичні та юридичні. Предмет конституційного регулювання. Проблеми деполітизації та деідеологізації основних законів. Основні етапи конституціоналізму.

2. Розробка, прийняття та зміни Конституцій. Класифікація Конституцій. Способи розробки Конституцій. Характеристика варіантів введення в дію основного закону: установчі збори, референдум, законодавчий орган, введення одностороннім актом глави держави, комплексні способи прийняття Конституції. Внесення змін і

доповнень в основні закони: форми, порядок, межі. “Жорсткі” (США, Франція) та “гнучкі” (Великобританія) конституції. Види конституцій та їх класифікація: писані, неписані.

3. Інститут конституційного контролю. Прямі і опосередковані дії конституційних норм. Роль суду в реалізації конституцій. Охорона конституцій. Форми конституційного контролю: попередній, наступний, конкретний, абстрактний, обов’язковий.

Тема 3. Конституційні основи устрою держави і суспільства (6 год.)

1. Основи конституційного ладу: поняття і структура. Конституційна ідеологія. Конституційні засади суспільного життя. Конституція та політична система суспільства.

2. Конституційне закріплення приналежності державної влади. Суверенітет народу: поняття, основні характеристики. Суверенітет держави: поняття, основні характеристики. Єдність, верховенство і самостійність державної влади як ознаки суверенітету держави. Суверенітет нації: поняття, співвідношення з державним і народним суверенітетом.

3. Конституційне закріплення принципів організації влади. Ідея розподілу влади: зміст, співвідношення з принципом єдності влади, різноманітність конституційних моделей.

4. Конституційні форми здійснення влади народом. Представницька і пряма демократія, народне представництво, його значення, конституційні форми.

Тема 4. Правовий статус особи в зарубіжних країнах (4 год.)

1. Зміст і способи визначення правового становища особи. Інститут громадянства. Особливості конституційної правосуб’єктності особи, громадянина. Особливості громадянства в федеральних державах. Способи, порядок і умови набуття громадянства. Позбавлення громадянства.

2. Класифікація прав і свобод. Юридичні властивості. Система основних прав і свобод. Основні обов’язки людини і громадянина в зарубіжних країнах.

3. Види гарантій прав і свобод: поняття, види, правове закріплення. Конституційні і судові гарантії. Інститут парламентського уповноваженого з прав людини. Міжнародні правозахисні організації.

Тема 5. Форми держави в зарубіжних країнах (6 год.)

1. Форми правління в зарубіжних країнах. Конституційна, абсолютна, дуалістична, виборча і теократична монархії. Загальні риси і особливості. Географія розповсюдження монархічної форми правління. Республіка: поняття і суть. Президентська, парламентська та змішана республіка. Загальні риси та особливості.

2. Форми державною устрою зарубіжних країн та їх різновиди. Централізовані унітарні держави (Польща, Болгарія). Відносно децентралізовані унітарні держави (Франція). Децентралізовані унітарні держави (Великобританія). Політична та адміністративна автономія: види і статус. Федерація і конфедерація. Суб'єкти федерації, їх види та конституційно-правовий статус. Симетричні та асиметричні федерації. Інші політико-територіальні утворення (протекторат, регіоналістичні держави).

3. Державний режим в зарубіжних країнах. Легітимний та нелегітимний державний режим. Демократичний режим (режим ліберальної демократії та режим соціальної демократії). Авторитарний режим (військово-диктаторський, монархічний, клерикальний, конституційно-авторитарний та авторитарний режим особистої влади. Співвідношення форми правління, державного режиму та політичного режиму.

Тема 6. Партії та партійні системи в зарубіжних країнах (6 год.)

1. Поняття політичних партій, суть та механізм організації. Партійна програма і партійна організація. Організаційно оформлені партії (ЛДП – Японія; ХДС – ФРН; ФСП – Франція та організаційно неформлені політичні партії (консервативна партія – Великобританія; демократична і республіканська партії – США).

2. Класифікація та функції політичних партій. Багатопартійні системи без монополю правлячої партії (Італія, Бельгія, Данія, Нідерланди). Багатопартійні

системи з монополюю правлячою партією (Мексика, в різні періоди ФРН, Франція). Двопартійна політична система (Великобританія, США), однопартійна політична система (Габон, Заїр), “безпартійна” система (Катар, Кувейт, ОАЕ). Праві, центристські та ліві політичні партії.

3. Партійні системи в зарубіжних країнах.

Тема 7. Законодавча влада та її органи в зарубіжних країнах (4 год.)

1. Визначення та структура парламенту. Характерні риси і строк повноважень парламентів. Двопалатні та однопалатні парламенти. Особливості правового становища палат. Комітети, парламентські фракції. Керівні органи палат.

2. Порядок формування парламентів і статус депутата. Формування і розпуск парламентів (палат). Повноваження по формуванню державних органів. Контроль парламентів за діяльністю уряду у парламентських країнах. Юридична природа мандату парламентаря. Права і обов’язки парламентаря. Парламентський імунітет. Індемнітет.

3. Класифікація та повноваження парламентарів. Загальна характеристика компетенції. Законодавча компетенція. Фінансова компетенція. Ратифікація та денонсація міжнародних договорів. Призначення референдумів. Контроль за діяльністю державних органів. Повноваження в галузі оборони і безпеки. Судові повноваження. Парламентське право.

4. Порядок роботи парламенту. Законодавча процедура. Сесії. Процедура пленарних засідань палат і комітетів (комісій). Законодавча ініціатива. Санкціонування, промульгація і опублікування закону. Особливості законодавчого процесу в фінансовій галузі, проходження проектів і прийняття конституційних та органічних законів; ратифікація та денонсація міжнародних договорів.

Тема 8. Виконавча влада в зарубіжних країнах (6 год.)

1. Поняття виконавчої влади. Політична та адміністративна виконавча влада.

2. Глава держави в системі виконавчої влади. Місце глави держави в системі вищих органів державної влади. Монарх. Правовий статус та порядок

престолонаслідування. Президент: порядок обрання, зміщення, привілеї та відповідальність. Компетенція глави держави: у сфері державного управління; у сфері законодавства; зовнішньополітичні повноваження; представницькі повноваження. Допоміжні органи при главі держави.

3. Місце уряду в системі вищих органів влади зарубіжних країн: поняття та компетенція.

4. Формування, склад і структура уряду в зарубіжних країнах. Конституційний і фактичний статус уряду в залежності від форм державного правління в зарубіжних країнах. Конституційно-правовий статус глави уряду. Апарат уряду. Відповідальність уряду та її різновиди в залежності від форм державного правління.

Тема 9. Конституційний принцип розподілу влад. Судова влада та її органи в зарубіжних країнах (6 год.)

1. Судова влада в системі розподілу влад. Поняття і соціальна функція. Конституційно-правовий статус судової влади при різних моделях організації влади. Основні моделі організації судової системи та їх конституційне закріплення.

2. Загальна характеристика судової влади в зарубіжних країнах. Структура судової влади. Статус судів, прокурорів, слідчих. Принципи організації і діяльності суду. Незалежність суду.

3. Конституційно-правові принципи організації і діяльності судових систем. Принципи організації і діяльності. Система судів загальної юрисдикції. Адміністративна юстиція.

4. Конституційна юстиція в зарубіжних країнах. Організація конституційних судів та конституційне судочинство. Функції конституційного суду. Основні моделі судового конституційного контролю. Статус судів конституційного суду. Тлумачення Конституції конституційним судом. Правове регулювання процедури роботи конституційного суду: стадії судового провадження, їх учасники, права і обов'язки сторін. Рішення конституційного суду та їх юридична сила.

5. Характеристика органів, що сприяють судовій владі. Прокуратура, адвокатура та інші допоміжні органи і заклади.

Тема 10. Інститути безпосередньої демократії: вибори, відзив, референдум, народна законодавча ініціатива (4 год.)

1. Принципи виборчого права.
2. Виборчі системи в зарубіжних країнах.
3. Правове регулювання підготовки і проведення виборів:
  - а) голосування і визначення результатів виборів;
  - б) голосування про відкликання депутата.
4. Референдум: класифікація видів.
5. Народна законодавча ініціатива.

Тема 11. Місцеве самоврядування в зарубіжних країнах (4 год.)

1. Поняття і юридична природа органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
2. Порядок формування і структура органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
3. Класифікація органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
4. Участь органів місцевого самоврядування у вирішенні загальнодержавних питань і державний контроль по відношенню до місцевого самоврядування.

Тема 12. Конституційне регулювання зовнішньої політики зарубіжних країн (4 год.)

1. Конституційні принципи зовнішньої політики зарубіжних держав.
2. Конституційне розмежування зовнішньополітичних повноважень між федерацією та її суб'єктами.
3. Розподіл зовнішньополітичних повноважень між вищими органами державної влади і управління.

Змістовий модуль 2. ОСОБЛИВА ЧАСТИНА

Тема 1. Основи конституційного права США (6 год.)

1. Основи конституційного ладу держави і суспільства. Характеристика Конституції США. Зародження і розвиток теорії розподілу влад на північноамериканському континенті. Історія формування державного механізму США. Конституція 1787 року та її специфічні риси. Принцип розподілу влад в Конституції США. Біль про права. Поправки.

2. Механізм державної влади США. Система “стримувань і противаг” як система організації державної влади США. Механізм взаємодії виконавчої і законодавчої влади в рамках системи “стримувань і противаг”. Конгрес. Правове становище та повноваження палат. Законодавчий процес. Президент. Кабінет. Виконавчий апарат при президентах. Односторонні повноваження глави виконавчої влади. Верховний суд. Федеральна судова система. Судова система штатів.

3. Американський федералізм і місцеве самоврядування. Основні риси адміністративно-територіального устрою. Система органів управління на місцях. Компетенція та фінансова база органів місцевого самоврядування. Порядок формування, структура та організація роботи органів місцевого самоврядування. Відносини органів місцевого самоврядування і центральної влади.

Тема 2. Основи конституційного права Великої Британії (6 год.)

1. Загальна характеристика конституції Великої Британії. Статутне право. Прецедентне право. Звичаєве право. Доктрини. Особливості джерел конституційного права в Шотландії та Північній Ірландії.

2. Конституційно-правове становище особистості. Громадянство. Режим іноземців. Особисті права і свободи. Політичні права і свободи. Економічні, соціальні і культурні права і свободи. Гарантії рівноправності.

3. Система державних органів Великої Британії. Форма правління і державний режим. Реальна роль монарха в управлінні країною. Королівські прерогативи. Політичне та ідеологічне значення монархії. Фактична і юридична структура парламенту. Правове становище і повноваження палат. Законодавчий процес. Уряд і Кабінет. Таємна рада. Допоміжний урядовий апарат. Проблеми правового становища Шотландії, Уельсу, Північної Ірландії. Судова система та її особливості.

4. Політико-територіальний устрій. Організація влади на місцях. Муніципальна система. Острівні території. Залежні території.

Тема 3. Основи конституційного права Франції (4 год.)

1. Конституція і конституційний розвиток у Франції у другій половині XX ст.

- Четверта республіка (1946- 1958 рр.).
- П'ята республіка (1958 – 2010 рр.).

2. Конституційно-правовий статус людини і громадянина.

- Конституційні принципи і гарантії.
- Французьке громадянство.
- Політичні, економічні та особисті права і обов'язки.
- Конституційні основи політичної системи.

3. Виборче право і виборча система П'ятої Республіки.

- Парламентські вибори.
- Президентські вибори.
- вибори органів регіонального і місцевого самоуправління.
- Вибори в Європейський парламент.

4. Система державних органів влади Франції.

- Президент, парламент та Рада міністрів.
- Конституційна та державна рада.
- Вища рада магістратури та економічна і соціальна ради.
- Високий суд правосуддя та суд правосуддя республіки.
- Судова система.

5. Політико-територіальний устрій. Регіональне і місцеве самоуправління і управління.

- Метрополія.
- Заморські департаменти і заморські території.

Тема 4. Основи конституційного права ФРН (4 год.)

1. Конституційний розвиток Німеччини. Загальна характеристика Основного Закону ФРН (1949 р.). Конституції земель. Надзвичайне законодавство. Правове становище особи.

2. Державні органи ФРН. Федеральний президент: його повноваження та фактична роль. Федеральний парламент. Правове становище і повноваження Бундестагу та Бундесрату. Законодавчий процес. Федеральний конституційний суд. Судова система ФРН.

3. Політико-територіальний устрій. Влада на місцях. Німецький федералізм. Правове становище земель. Органи законодавчої і виконавчої влади земель. Місцеве самоуправління і управління.

Тема 5. Основи конституційного права Італії (6 год.)

1. Конституційний розвиток та загальна характеристика діючої Конституції 1947р.

2. Конституційні основи правового статусу людини і громадянина.

- Італійське громадянство і режим іноземців.
- Громадянські (особисті) права, свободи та обов'язки.
- Політичні, економічні, культурні права, свободи та обов'язки.
- Гарантії прав та свобод.

3. Центральні та місцеві органи державної влади.

- Парламент, Президент та Рада Міністрів.
- Судова система, Конституційний суд, Рахунковий суд, Вища рада магістратури.
- Політико-територіальний устрій та обласні органи публічної влади.

4. Виборче право Італії.

- Виборчі права та виборчий процес.
- Система виборів в Парламент, органи регіонального і місцевого самоуправління та Європарламент.
- Референдум.

Тема 6. Основи конституційного права Японії (4 год.)

1. Характеристика діючої Конституції Японії 1947р.

2. Аналіз політико–партійної системи Японії.

3. Система державних органів влади Японії. Адміністративно–територіальний поділ.

4. Судова влада в Японії.

Тема 7. Основи конституційного ладу КНР (6 год.)

1. Конституція КНР 1982 р. Основи правового статусу особистості.
2. Система вищих органів державної влади і управління. Органи суду і прокуратури.
3. Національно–територіальна автономія в КНР.
4. Адміністративно–територіальний устрій. Місцеве управління і самоуправління.

Тема 8. Основи конституційного права Польщі (4 год.)

1. Конституція Польщі. Основи правового статусу людини і громадянина.
2. Вищі органи державної влади в Польщі.
  - Сейм і Сенат.
  - Президент республіки і Рада міністрів.
  - Конституційний і Державний трибунал.
  - Інші органи державної влади.
3. Всепольська судова рада. Судова система Польщі.
4. Виборче право і референдум у Польщі.
5. Політико–територіальний устрій. Організація публічної влади на місцях.

Тема 9. Основи конституційного права Російської Федерації (4 год.)

1. Конституція Російської Федерації. Основи конституційного ладу та правовий статус людини і громадянина.
2. Виборче право Російської Федерації
3. Центральні органи державної влади.
  - Рада федерацій та Державна дума.
  - Президент.
  - Кабінет Міністрів.
  - Судова влада.
4. Російський федералізм та місцеве самоврядування.

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Методичні поради:

Готуючись до семінарських занять використовуйте рекомендовану літературу подану в п.8 Програми (як основну) та вказану до кожного семінарського заняття окремо. Крім того, слід опрацьовувати нові надходження періодичних видань (газет, журналів) та Інтернет-ресурси.

Семінарське заняття 1. Конституційне право в зарубіжних країнах: галузь права, наука, навчальна дисципліна

1. Питання змісту “Конституційне право зарубіжних країн”.
2. Норми конституційного права і конституційно-правові інститути.
3. Суб’єкти конституційно-правових відносин і природа конституційно-правових відносин.
4. Основні напрямки і школи в науці конституційного права в зарубіжних країнах.

Джерела та література

1. Давид Р. Основные правовые системы современности. – М., 1989.
2. Карбонье Ж. Юридическая социология. - М., 1986.
3. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Тома 1-2. Общая часть /Отв.ред. Б.А.Страшун. М.: БЕК, 1996. - С.1-38.
4. Конституционное право развивающихся стран: основы организации государства / Под. ред. В.Е.Чиркина. – М., 1992.
5. Люшер Ф. Конституционная защита прав и свобод личности. - М., 1993.
6. Очерки парламентского права. - М., 1993.
7. Решетников Ф.М. Правовые системы стран мира. - М., 1993.
8. Современное буржуазное государственное право: В 2 кн. /Под. ред. В.А. Туманова. – М., 1987. – Кн.1-2.
9. Сравнительное конституционное право /Отв.ред. В.Е.Чиркин, М.: Манускрипт,1996. - С.9-19.
10. Шаповал В.М. Конституційні системи зарубіжних країн.- К., 1992.

Контрольні питання

1. Що утворює предмет науки конституційного права зарубіжних країн?
2. Які завдання стоять перед наукою – “Конституційне право зарубіжних країн”?
3. Перерахувавши, схарактеризуйте суб’єкти державно-правових відносин.
4. Які пояснення існування влади Вам відомі?
5. Опишіть джерела конституційного права.
6. Дайте аналіз системі конституційного права.

Понятійний та термінологічний словник

Загальна частина конституційного права, особлива частина конституційного права, судовий прецедент, конституційне право, конституція, звичай (в конституційному праві), імперативний судовий прецедент, індикативний судовий прецедент, загальні принципи права, інститут омбудсмана, норми конституційного права, правовий інститут конституційного права, “класична школа”.

Семінарське заняття 2. Основи конституційного ладу держави і суспільства

1. Конституційний принцип розподілу влад:
  - а) зародження і розвиток теорії;
  - б) схема розподілу влад по Д. Локку і Ш. Монтеск'є;
  - в) американський варіант розподілу влад: система стримувань і противаг.
2. Конституційне регулювання суспільних відносин:
  - а) політичні відносини;
  - б) економічні відносини;
  - в) соціальні відносини.
3. Принцип природного суверенітету в конституційному праві:
  - а) поняття суверенітету, юридичні ознаки та характер, види суверенітету;
  - б) конституційно-правові форми і засоби народовладдя;
  - в) народний суверенітет і вибори.

Джерела та література

1. Боботов С.В., Васильев Д.И. Французская модель правового государства // Государство и право. – 1990. - №1. – С.105-112.
2. Войман Г., Чем объясняется стабильность политического и экономического развития ФРГ // Государство и право. – 1992. - №11. – С. 132-141.
3. Давид Р. Основные правовые системы современности. -М., 1998.
4. Джордж Сорос. Утверждения демократии. – К., 1994.
5. Как создаются американские законы? (Справочник). - Вена, 1997.
6. Конституционное право развивающихся стран: основы организации государства / Под ред. В.Е. Чиркина. – М., 1992.
7. Крутоголов М.А., Ковлер А.И. Парламентское право Франции / Очерки парламентского права. - М., 1993.
8. Крылова Н.С. Британский парламентаризм / Очерки парламентского права. – М., 1993.
9. Моргунова М.А. Скандинавские государства. Центральные органы власти. – М., 1975.
10. Некрич А.М. Поздеева Л.В. Государственный строй и политические корни Великобритании. – М., 1958.
11. Решетников Ф.М. Правовые системы стран мира. –М., 1993
12. Токвиль А. Демократия в Америке. – М, 1992.
13. Энтин Л.М. Разделение властей. – М., 1995

Контрольні питання

1. Розкрийте зміст конституційного принципу розподілу влад.
2. Яке місце та значення судової влади в системі розподілу влад?
3. Референдум: класифікація видів та їх політико-правове значення.
4. Класифікація виборчих систем: “плюси” і “мінуси”.
5. Що являє собою політична партія і які аналоги їй зустрічаються в політичній практиці? Назвіть види партій. Як партії відрізняються одна від одної в залежності від їх політичної орієнтації?

6. Яке значення має кількість діючих в країні партій для визначення типу її партійної системи? Опишіть види партійних систем.

Понятійний та термінологічний словник

Петиційний референдум, праймеріз, мажоритарна виборча система, пропорційна виборча система, змішана виборча система, партійна система.

Семінарське заняття 3. Інститути безпосередньої демократії: вибори, відзив, референдум, народна законодавча ініціатива

1. Принципи виборчого права.
2. Виборчі системи в зарубіжних країнах.
3. Правове регулювання підготовки і проведення виборів:
  - а) голосування і визначення результатів виборів;
  - б) голосування про відкликання депутата.
4. Референдум: класифікація видів.
5. Народна законодавча ініціатива.

Джерела та література

1. Депутат парламента в зарубіжних країнах. – М.: Юрид. лит., 1995.
2. Дорчиев А.П., Коршунова Е.К. Америка через призму виборів// США: економіка, політика, ідеологія. – 1993. - №3. – С.108-114.
3. Избирательное право. Свод законов США. Титул 42. Гл. 20 //Соединенные Штаты Америки. Конституция и законодательные акты. - М., 1993.
4. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Тома 1-2. Общая часть / Отв.ред. Б.А.Страшун. - М.: Бек, 1996. - С.318-399.
5. Лысенко В.И. Выборы в представительные органы в новой Европе политологический опыт и тенденции 80-90 гг. М.:Наука, 1994.
6. Маклов В.В. Избирательное право и избирательные системы буржуазных и развивающихся стран. Учебное пособие. – М., 1987.
7. Сравнительное конституционное право / Отв. ред. В.Е.Чиркин М.: Манускрипт, - С.365-417.
8. Федеративная Республика Германии. Конституция и основные законодательные акты. - М., 1991.
9. Французская республика. Конституция и основные законодательные акты. М., 1989.
10. Шаповал В.М. Конституційні системи зарубіжних країн. – К.:Вища школа. - 1992. – С.56-72.

Контрольні питання

1. Поняття виборчого права в зарубіжних країнах.
2. Схарактеризувати виборчу систему США.
3. Аналіз виборчої системи ФРН.
4. В країні діє мажоритарна система відносної більшості. Голоси розподілились так само, як і на попередньому голосуванні: А - 4 тис., Б - 3,5 тис., В - 2,5 тис. Хто вибраний? Поясніть.
5. Політико-правове значення референдумів.

Понятійний та термінологічний словник

Абсентеїзм виборців, мажоритарна виборча система, пропорційна виборча система, активне виборче право, пасивне виборче право, плебісцит, виборча застава, преференціальний вотум, одномандатні виборчі округи, багатомандатні виборчі округи, плюральний вотум, прямі вибори, багатоступеневі вибори, інститут “офіційних спостерігачів”, змішана виборча система.

Семінарське заняття 4. Місцеве самоврядування в зарубіжних країнах. Конституційний принцип розподілу влад. Судова влада

1. Поняття і юридична природа органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
2. Порядок формування і структура органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
3. Класифікація органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
4. Участь органів місцевого самоврядування у вирішенні загальнодержавних питань і державний контроль по відношенню до місцевого самоврядування.
5. Зародження і розвиток теорії розподілу влад.
6. Система “стримувань і противаг” як система організації верховної влади в США.
7. Судова влада в системі розподілу влад.
8. Конституційні основи судової організації. Статус суддів.
9. Конституційні принципи правосуддя.

Джерела та література

1. Барабашев Г.В. Местное самоуправление. – М., 1996.
2. Барабашев Г.В. О хартиях местного самоуправления в США //Гос. и право – 1994. - № 5.
3. Баранчиков В.А. Муниципальные органы Великобритании.- М., 1990.
4. Баренбойм П.Д. Три тысячи лет доктрины разделения властей. Суд Сьютера. - М.: Белые альвы, 1996.
5. Баренбойм П.Д. Первая конституция мира. Библейские корни независимости суда. - М.: Белые альвы, 1997.
6. Барнашев А.М. Теория разделения властей: становление, развитие, применение.- Томск: Изд-во Том. ун. - та, 1989.
7. Верховенство права. – М.: Прогресс – универс., 1992.
8. Всесвітня декларація місцевого самоврядування, прийнята на XXVII Міжнародному конгресі 23-26 вересня в Ріо-де-Жанейро // Місцеве та регіональне самоврядування України. Вип. 1-2. - Київ, 1994.- С. 165-169.
9. Гарнер Д. Великобритания. Центральное и местное самоуправление.- М.: Прогресс,1984.- С.93-367.
10. Джинджер Энн. Ф. Верховный суд и права человека в США. – Л.: Юрид. Лит., 1981.
11. Дмитриев Ю.А., Черемных Г.Г. Судебная власть в механизме разделения властей и защита прав и свобод человека // Государство и право. – 1997. - № 8.

12. Європейська хартія про місцеве самоврядування // Віче. - 1993.-№6. - С. 32-39.
13. Кампо В.М. Конституційний контроль. Засади, статус, механізм // Віче. - 1993.- № 6. – С. 3-12.
14. Кашпо В. Місцеве самоврядування за рубежом // Політика і час. - 1993. - №12.- С. 63-67.
15. Кнемаяр Ф.Л. Организация местного самоуправления в Баварии (основные структуры, особенности, недостатки) //Гос. и право. - 1995. - №4.
16. Королев М. Суд до нашей эры // Российская юстиция. - 1997. - №9.
17. Кравченко Б.О. Місцеве самоврядування в Європі //Актуальні проблеми управління територіями в Україні: Матеріали науково–практичної конференції 26-27 листопада 1992 р. – К., 1993.- С. 52-55.
18. Крылов Б.С. США: Федерализм, штаты, и местное самоуправление. - М.:Наука, 1982.
19. Лазарев В.В. Конституционный суд в Австрии // Государство и право. - 1993. - № 8.
20. Ларин А., Колоколов Н. Судебная власть // Российская юстиция. – 1997. - № 1.
21. Леттер Д. Принцип разделения властей и система сдержек и противовесов в Конституции США. Верховенство права. - М.:Прогресс – универс, 1992.
22. Мерченко М.Н. Современные интерпретации теории разделения властей на Западе // Вестник Московского университета. - Сер. 2. – Право. - 1994.- №4.
23. Местные органы в политической системе капитализма.- М., 1985.
24. Никифорова М.А. Верховный суд США, как орган конституционного контроля // США : Экономика, политика, идеология.- 1989.- № 12.- С. 93-96.
25. Овсепян Ж.Ш. Судебный контроль в зарубежных странах. Правовая защита конституций. – Ростов–на–Дону: Литера - Д, 1992.
26. Осавелюк А.М. Современный механизм системы сдержек и противовесов в зарубежных странах // Государство и право. - 1993. - № 12.
27. Остром В. Демократия и самоуправление // Гос. и право. - 1994.- №4.
28. Переломов Л.С. Конфуций и доктрина разделения властей (размышления при прочтении книги Петра Барейнбойма “ 3000 лет доктрины разделения властей. Суд Сьютера”) // Государство и право.- 1997.- № 3.
29. Плешова М.Л Представительная демократия в Индии: эволюция местного самоуправления //Экономическое, социальное, политическое развитие Индии (1947 – 1987)- М.,1989.- С. 159-190.
30. Разделенная демократия: сотрудничество между Президентом и Конгрессом. – М.: Прогресс–универс, 1994.
31. Рахманина Т.Н. Принцип разделения властей в государственно-правовой доктрине и конституционном механизме Франции // Вестник Моск. ун-т.- Право. - 1976.- №5.
32. Рахманина Т.Н. Теория разделения властей Montesquieu и ее отражение в первой Конституции Франции (1791) // Вестник Моск. ун-т.- Право.- 1976.- № 1.
33. Решетников Ф.М. Судебные системы западных государств. - М., 1991.
34. Ржевский В., Чепурнова Н. Судебная власть в конституционной системе разделения властей // Российская юстиция. - 1997. - №7.
35. Суворов В.Н. Разделение властей: проблема использования зарубежного опыта // Право и жизнь. – 1995.- №7.
36. Судебные системы западных стран. - М., 1991.
37. Тимофеев Н.С. Комунальное право ФРГ. - М., 1982.
38. Черкасов А.И. Сравнительное местное управление: теория и практика. – М., 1998.
39. Шнап Ф.Е.// Государство и право. - 1994.- №4. – С. 129-135.
40. Штатаина М.А. Местное самоуправление в зарубежных странах (Великобритания, США, Франция, страны Лат. Америки): Учебное пособие. - М.:РУДН, 1994.
41. Энтин Л.М. Разделение властей: опыт современных государств М.: Юрид. Лит., 1995.

Контрольні питання

1. Фінансова база органів місцевого самоврядування.
2. В чому особливості місцевого самоврядування і його органів, яку роль воно відіграє в державному механізмі?

3. Охарактеризуйте систему органів управління на місцях в США та Великій Британії.
4. Охарактеризуйте систему органів управління на місцях в ФРН та Італії.
5. Які основні функції і повноваження органів місцевого управління?
6. Назвіть особливості судової влади.
7. Порівняйте англосаксонську і романо-германську судові системи.
8. Схарактеризуйте основні види судових процесів в зарубіжних країнах.
9. У чому суть горизонтального і вертикального розподілу влад?
10. Дайте аналіз парламентській і змішаній процедурі формування складу суду.

Понятійний та термінологічний словник

Кантон, департамент, графство, штат, муніципалітет, сесія.

Суд першої інстанції, апеляційний суд, касаційний суд, верховний суд, система загальних судів, шеффен, суд ассізів, презумпція невинності, конституційний контроль суду, судовий імунітет, американська модель конституційного контролю, європейська модель конституційного контролю, принцип “зв’язаної ініціативи”, система “стримувань і противаг”.

Семінарське заняття 5. Глава держави в зарубіжних країнах

1. Місце і роль глави держави в державному механізмі зарубіжних країн.
2. Фактичний і юридичний статус глави держави і порядок заміщення цієї посади.
  - Правовий статус монарха. Порядок престолонаслідування.
  - Правовий статус президента. Основні системи обрання та дострокового звільнення президента з посади.
3. Повноваження та компетенція глави держави в зарубіжних країнах.
  - Сфера державного управління.
  - Право законодавчої ініціативи.
  - Представницькі організації.
  - Зовнішньополітичні повноваження.

Джерела та література

1. Глаголев Н.Н. От президентства традиционного к современному // США: Экономика. Политика. Идеология.- 1989.- №9.- С. 91-93.
2. Как делается президент? – М.:Прогресс, 1985.
3. Крутоголов В.А. Президент Французской республики: правовое положение.- М.:Наука, 1980.
4. Кувалдин В.Б. Магия президентства // Рабочий класс и современный мир. - 1989.- №1.- С. 215-219.
5. Полуниин Б.Л. Вице-президент США (Конституционный и фактический статус).- М.: Наука, 1988.
6. Разделенная демократия: сотрудничество между президентом и конгрессом.- М.:Прогресс - Универс.,1994.
7. Сахаров Н.А. Институт президентства в современном мире. - М.:Юрид. лит., 1994.

8. Центральный аппарат государственного управления капиталистических стран. / Отв. ред. В.А. Туманов.- М.:Наука, 1984.
9. Чиркин В.Е. Президентская власть // Государство и право.- 1997.- №5.

Контрольні питання

1. Чому є неможливим юридичне вирішення питання про відповідальність монарха?
2. Які різновидності глав держав відомі світовій практиці ? Як змінюється їх склад і зміст в залежності від форми правління?
3. Перерахуйте шість способів престолонаслідування в монархії.
4. За яких обставин можлива відставка президента?
5. За яких обставин можливий імпічмент президента?
6. Назвіть складові статусу президента.

Понятійний та термінологічний словник

Імпічмент, право конунгу, мезальянс, наслідування по принципу сеньйорату, наслідування престолу по принципу прімогенітури, наслідування престолу за принципом майорату, саллічна система престолонаслідування, австрійська система престолонаслідування, кастільська система престолонаслідування, скіптер, мантия, контрасигнатура, регентство, абсолютне вето, відносне вето, виборче вето.

Семінарське заняття 6. Конституційне регулювання зовнішньої політики зарубіжних країн

1. Конституційні принципи зовнішньої політики зарубіжних держав.
2. Конституційне розмежування зовнішньополітичних повноважень між федерацією та її суб'єктами.
3. Розподіл зовнішньополітичних повноважень між вищими органами державної влади і управління.

Джерела та література

1. Альянс Ю.П. Механізм державної влади ФРН.- М.: Наука, 1988.
2. Государство, право и международные отношения в странах западной демократии.- М.: ИГП РАИ, 1993.
3. Конгресс США.- М.:Международные отношения, 1989.
4. Конституционное (государственное) право: Справочник.- М.: Юрист, 1995.
5. Конституционное право зарубежных стран.- М.: НОРМА – ИНФРА, 2000.
6. Лафитский В.И. США: Конституционный строй и роль штатов в структуре американского федерализма.- М.: Арена, 1993.
7. Палеев М. ООН создает международный уголовный суд // Российская юстиция.- 1997.- №1.
8. Саликов М.С. Взаимоотношения штатов в системе американского федерализма // Государство и право.- 1997.- № 9.
9. Современные и зарубежные конституции. - М.: МЮЦ, 1992.
10. Современный федерализм (сравнительный анализ).- М.: ИНИОН РАИ, 1995.
11. Тихонов Л.А. Федерализм в странах Латинской Америки.- М.: Наука, 1979.

Контрольні питання

1. В чому суть принципу постійного нейтралітету? Перерахуйте країни, що його дотримуються.
2. Схарактеризуйте зовнішньополітичні права парламенту.

3. Яка роль уряду в формуванні і проведенні зовнішньої політики?
4. Яким чином в федеративних державах регулюється зовнішньополітична організація суб'єктів федерації?
5. Наведіть приклади зовнішньополітичної діяльності суб'єктів зарубіжних федерацій.

Понятійний та термінологічний словник

Принцип постійного нейтралітету, Гаазька конвенція 1907р., ратифікація, денонсація, делімітація.

Семінарське заняття 7. Основи конституційного права Франції

1. Конституція і конституційний розвиток у Франції у другій половині XX ст.
  - Четверта республіка (1946- 1958 рр.).
  - П'ята республіка (1958 – 2010 рр.).
2. Конституційно-правовий статус людини і громадянина.
  - Конституційні принципи і гарантії.
  - Французьке громадянство.
  - Політичні, економічні та особисті права і обов'язки.
  - Конституційні основи політичної системи.
3. Виборче право і виборча система П'ятої Республіки.
  - Парламентські вибори.
  - Президентські вибори.
  - вибори органів регіонального і місцевого самоуправління.
  - Вибори в Європейський парламент.
4. Система державних органів влади Франції.
  - Президент, парламент та Рада міністрів.
  - Конституційна та державна рада.
  - Вища рада магістратури та економічна і соціальна ради.
  - Високий суд правосуддя та суд правосуддя республіки.
  - Судова система.
5. Політико-територіальний устрій. Регіональне і місцеве самоуправління і управління.
  - Метрополія.

• Заморські департаменти і заморські території.

Джерела та література

1. Ардан Ф. Франция: государственная система. М.: ЮЛ, 1994.
2. Боботов С.В. Правосудие во Франции. – М.: ЕАВ, 1994.
3. Боботов С.В., Васильев Д.И. Французская модель правового государства // Сов. госуд. и право.- 1990. - № 1.
4. Боботов С.В., Колесова Н.С. Современная концепция прав и свобод гражданина во Франции // Гос. и право. – 1992. - № 6.
5. Бребан Г. Французское административное право. М.: Прогресс, 1973.
6. Ведело Ж. Административное право Франции.- М.: Прогресс, 1973.
7. Казанская Г.В. «Особый случай» корсиканской автономии // Полис, 1995. - № 5.
8. Керимов А.Д. Парламентские представительства как средство контроля за исполнительной властью (Пятая французская республика) // Гос. и право. – 1992. - № 7.
9. Керимов А.Д. Французские политические деятели, юристы – за расширение полномочий парламента // Гос. и право. – 1995. - № 6.
10. Керимов А.Д. Бюро палат французского парламента // Гос. и право. – 1996. - № 10.
11. Ковальов А.М. Современное состояние Конституции Пятой Республики во Франции (проблемы реформы Конституции) // Гос. и право. – 1997. - № 4.
12. Ковлер А.И. Франция: партии и избиратели . М.:Наука, 1984.
13. Коломийцев В.П. Подготовка государственных служащих во Франции // Гос. и право. – 1993. - № 11.
14. Крутоголов М.А. Президент Французской Республики. Правовое положение.- М.: Наука , 1980.
15. Крутоголов М.А. Парламент Французской Республики.- М.: Наука, 1988.
16. Крутоголов М.А. Конституционный совет Франции. Организация и правовые аспекты деятельности.- М.: Наука, 1993.
17. Крутоголов М.А., Крылова И.С. Судебная система Франции // Судебные системы западных государств. М.: Наука, 1991(Гл. 5).
18. Крылова И.С. Аппарат государственного управления современной Франции. М.: Наука, 1980.
19. Крылова Н.Е. Новый Уголовный кодекс Франции // Гос. и право. – 1994. - № 12.
20. Лютер Ф. Конституционная защита прав и свобод личности. М.: Прогресс- Универс., 1993.
21. Маклаков В.В. Парламент Франции // Парламенты мира. М.:ВШ–интерпракс, 1991.
22. Никеров Г.И. Административное право Франции // Административное право зарубежных стран.- М.: СПАРК, 1996(гл.3).
23. Петрів І. Система і структура органів національної безпеки Франції. // Право України. – 2000. - № 9.- С.120-124.
24. Французская Республика. Конституция и законодательные акты.- М.: Прогресс, 1989.
25. Цоллер Э. Защита прав человека во Франции // Гос. и право.- 1992.- № 12.
26. Юдо Ж. Роль профсоюзных организаций и профессиональных сельскохозяйственных организаций в разработке агропродовольственного права / /Гос. Право.- 1992.- № 9.

Контрольні питання

1. За якою виборчою системою обираються палати Парламенту, Президент, місцеві ради, мери?
2. Чи є у Франції делеговане законодавство? Наведіть приклади.
3. Що таке ордонанс і декрет? Чим вони відрізняються? Які бувають декрети?
4. Які особливості кримінальної відповідальності членів французького уряду?
5. В чому особливості читання законопроекту в парламенті Франції?

Понятійний та термінологічний словник

Ордонанс, декрет, посередник, заморські території, заморський департамент, Рахунковий суд, Вища рада магістратури, трибунали малої інстанції, трибунали високої інстанції, суд асізів, ради прюдомів, комісар республіки.

Семінарське заняття 8. Основи конституційного права Італії

1. Конституційний розвиток та загальна характеристика діючої Конституції 1947 р.
2. Конституційні основи правового статусу людини і громадянина.
  - Італійське громадянство і режим іноземців.
  - Громадянські (особисті) права, свободи та обов'язки.
  - Політичні, економічні, культурні права, свободи та обов'язки.
  - Гарантії прав та свобод.
3. Центральні та місцеві органи державної влади.
  - Парламент, Президент та Рада Міністрів.
  - Судова система, Конституційний суд, Рахунковий суд, Вища рада магістратури.
  - Політико-територіальний устрій та обласні органи публічної влади.
4. Виборче право Італії.
  - Виборчі права та виборчий процес.
  - Система виборів в Парламент, органи регіонального і місцевого самоуправління та Європарламент.
  - Референдум.

Джерела та література

1. Васильев Т.А. Административное право Италии // Административное право зарубежных стран.- М.:СПАРК, 1986(гл.5).
2. Васильев Т.А. Реформа государственных институтов в Италии // Гос. и право.- 1993.- № 3.
3. Делла Морра Т. Уголовный процесс Италии: реформа и контрреформа // Гос. и право. – 1993.- № 1.
4. Италия. Конституция и законодательные акты.- М.: Прогресс, 1988.
5. Колибаб А.К. Источники административного права Италии // Гос. и право. – 1993.- № 7.
6. Конституции зарубежных государств. США, Великобритания, Франция, Германия, Италия, Япония, Испания, Греция, Корея.- М.: БЕК, 1997.
7. Попов Н.Д. Судебная система Италии // Судебные системы западных государств.- М.: Наука, 1991(гл. V1).
8. Раджиньери М.П. Представление земель в частную собственность в ходе земельной реформы (Итальянский опыт) // Гос. и право. - 1992.- № 9.
9. Реформа избирательной системы в Италии и России.- М.:ИГП РАН, 1995.

10. Шишкін В.І. Система судів звичайної юрисдикції в Італії//Право України. - 1997.- № 6.

Контрольні питання

1. Які види референдумів передбачені Італійською Конституцією?
2. Як Ви можете схарактеризувати компетенцію італійського парламенту?
3. Чи рахуєте Ви італійського Президента сильним? слабким? Свою думку обґрунтуйте.
4. Які риси федералізму притамані політико-територіальному устрою Італії? Чого не вистачає ,щоб рахувати її федерацією?
5. Які акти, що мають силу закону, можуть бути відмінені через посередність народного вето?

Понятійний та термінологічний словник

Консіліатори, претура, дуче, регіональна держава, масонські ложі, ХДП, ВУКТ, ДПЛС, УСДП, “Вперед, Італія!“, Національний альянс, центральне виборче бюро, абсентеїзм, провінційні ради, комунальні ради, обласні ради, інтерпелляція, метрополітенські зони, джунта.

Семінарське заняття 9. Основи конституційного права Японії

1. Характеристика діючої Конституції Японії 1947 р.
2. Аналіз політико–партійної системи Японії.
3. Система державних органів влади Японії. Адміністративно–територіальний поділ.
4. Судова влада в Японії.

Джерела та література

1. Иностранное конституционное право/ Отв. ред. В.В.Маклаков.- М.: Юрист, 1996.- С. 256–282.
2. Конституции зарубежных государств.- М., 1996.
3. Крашенинникова Н.А. История права Востока. – М., 1994
4. Павлішина Л. Роль верхньої палати парламенту Японії у законодавчому процесі // Право України.- 2000.- №4.- С. 118- 121.
5. Петрів І. Конституційні принципи в сфері забезпечення національної безпеки Японії // Право України.- 2000.- № 7.-С. 114 – 117.
6. Сенаторов А. Политические партии Японии и парламентская деятельность.- М., 1995.
7. Сенаторов А. Японский опыт самоуправления // Проблемы Дальнего Востока.- 1995.- № 4.
8. Цунэо Ипако. Современное право Японии.- М., 1981.
9. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран: Учебник. М.: Юрист, 1997.- С.474–494.
10. Шаповал В.Державний лад країн світу.-К.,1999.-С.278–284.

Контрольні питання

1. Який правовий інститут здійснює в Японії конституційний контроль?
2. Схарактеризуйте виборчу систему в нижню палату японського парламенту після прийняття закону 1994 року.
3. Прослідкуйте історію конституціоналізму в Японії.
4. Яку роль в політичному житті Японії відіграють профспілки?

5. Дайте аналіз правовим аспектам російсько–японських суперечностей на Далекому Сході.

Понятійний та термінологічний словник

Епоха Мейдзі, 9 стаття Конституції Японії, «система 1955 року», ера Хейсей, Палата радників, Палата представників, три форми голосування в японському парламенті, Верховний суд, вищий апеляційний суд, місцевий суд, сімейний суд, первинний суд, префектури, “платні органи місцевого самоуправління”.

Семінарське заняття 10. Основи конституційного ладу КНР

1. Конституція КНР 1982 р. Основи правового статусу особистості.
2. Система вищих органів державної влади і управління. Органи суду і прокуратури.
3. Національно–територіальна автономія в КНР.
4. Адміністративно–територіальний устрій. Місцеве управління і самоуправління.

Джерела та література

1. Егоров С.А. Китайская Народная Республика. Политическая система. - М., 1993.
2. Иностранное конституционное право/ Отв. ред. В.В Маклаков. - М.: Юрист, 1996. - С.355–392.
3. Китайская Народная Республика. Законодательные акты. - М., 1989.
4. Конституции социалистических государств: В 2т. - М., 1987. - Т.1.
5. Конституция и законодательные акты КНР. - М., 1984.
6. Крашенинникова Н.Х. История права Востока. – М.: Изд-во Рост. ун-та, 1994.
7. Федоров В.А. Эволюция авторитарных режимов на Востоке. – М.: Наука, 1992.
8. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран: Учебник. - М.: Юрист, 1997. - С.447-473.

Контрольні питання

1. На яких принципах заснована структура державних органів КНР?
2. Прослідкуйте еволюцію прийняття конституцій КНР.
3. КНР називають парткоративною державою? Чому?
4. Схарактеризуйте політико–партійну систему КНР.
5. Чи закріплено в Конституції КНР право на життя?

Термінологічний і понятійний словник

ВЗНП, Постійний комітет ВЗНП, адміністративна форма автономії, “культурна революція”, Державна рада КНР, Центральна воєнна рада КНР, Народний політичний консультативний комітет Китаю (НПККК), принцип “одна держава–дві системи“, “народні організації”, “Центральна воєнна рада КНР, “особливі адміністративні райони”.

Семінарське заняття 11. Основи конституційного права Польщі

1. Конституція Польщі. Основи правового статусу людини і громадянина.
2. Вищі органи державної влади в Польщі.
  - Сейм і Сенат.

- Президент республіки і Рада міністрів.
  - Конституційний і Державний трибунал.
  - Інші органи державної влади.
3. Всепольська судова рада. Судова система Польщі.
  4. Виборче право і референдум у Польщі.
  5. Політико–територіальний устрій. Організація публічної влади на місцях.

Джерела та література

1. Бердах Д., Леснородский Б., Пштрчак М. История государства и права Польши.- М.: ЮЛ., 1980.
2. Ветр Е.Дж. Конституционная ответственность в Польше после 1989 г.//Конституционное право: восточноевропейское обозрение. – 1996. - № 3-4 (16-17).
3. Законодательные акты о гражданстве. В 4-х т. Т.1. Страны Европы.- М.: Терра,1993.
4. Конституции государств Восточной Европы. Учебное и справочное пособие.- М.: Инфра М.- Норма, 1996.
5. Конституционное право Республики Польша. Конституция и основные законодательные акты.- Варшава:Бюро по исследованиям и экспертным заключениям канцелярии Сейма, 1996.
6. Конституционный закон от 17 октября 1992 г. о взаимоотношениях между законодательной и исполнительной властями Республики Польша, а также о местном самоуправлении,а также оставленные в силе Конституционные положения.-Варшава: Бюро по исследованиям и экспертным заключениям канцелярии Сейма, 1993.
7. Мазур Я. Верховная контрольная палата Республики Польша // Гос. и право. – 1995. - № 6.
8. Новые конституции Восточной Европы и Азии (1989–1992).- М.:МГУ, 1996.
9. Осятыньский В.После Валенсы // Конституционное право: восточноевропейское обозрение. - 1995–1996. - № 4–1(13-14).
10. Осятыньский В. Интервью с Ханной Сухоцкой об отношениях церкви и государства // Конституционное право: восточноевропейское обозрение.- 1996. - № 3-4(16-17).
11. Пройсс У. Модели конституционного развития и перемены в Восточной Европе // Полис. - 1996. - № 3.
12. Сборник избирательных законов стран Центральной и Восточной Европы.- Киев,IFES, 1995.

Контрольні питання

1. Яка різновидність вето глави держави існує в польському законодавчому процесі?
2. В чому особливості парламентського контролю за діяльністю уряду в Польщі?
3. Чим Ви можете пояснити часту зміну урядів в Польщі в останні роки?
4. До моделі якої з вивчених Вами країн ближче всього модель організації місцевої влади в Польщі?
5. Прослідкуйте історію прийняття Конституції у Польщі в XX ст.?

Понятійний і термінологічний словник

Право інтерпеляції, Сейм, Сенат, воєводство, гміна, повіт, сеймик, Закон, правління, п'ять конституційних реформ, “Мазурка Домбровського,” СДЛС, ПСП, Демократична унія, Унія свободи, маршал, віце–маршал, Конституційний трибунал, Державний трибунал, Верхня палата контролю, Всепольська судова рада.

Семінарське заняття 12. Основи конституційного права Росії

1. Конституція Російської Федерації. Основи конституційного ладу та правовий статус людини і громадянина.

2. Виборче право Російської Федерації
3. Центральні органи державної влади.
  - а) Рада федерацій та Державна дума.
  - б) Президент.
  - в) Кабінет Міністрів.
  - г) Судова влада.
4. Російський федералізм та місцеве самоврядування.

Джерела та література

1. Арбітражний суд Росії // Государство и право.- 1995.- № 10.
2. Веденев Ю.А. Политические партии в избирательном процессе // Гос. и право.- 1995.- № 10.
3. Конституция РФ: Энциклопедический словарь.- М., 1995.
4. Шон Д.Т. Конституционная ответственность //Гос. и право.- 1995.- № 10.
5. Шумженко Ю.Л. Закон о конституционном суде РФ // Гос. и право.- 1994.- № 7.
6. Ершов В. Конституция Российской Федерации и местное самоуправление // Российская юстиция.- 1997.- № 4.
7. Ковлер А.И. Избирательные технологии: российский и зарубежный опыт.- М.: ИГН РАН,1995.
8. Козлов А.Е. Федерализм в Бельгии и России.- М.,1994.
9. Козлова Е.И., Кутафин О.Е. Конституционное право России.- М.: Юрист, 1995.
10. Конституционное (Государственное) право: Справочник.- М.:Юрист, 1995.
11. Ларик А., Колоколов Н. Судебная власть // Российская юстиция.- 1997.
12. Ледях И. Новый Уголовный Кодекс РФ и международные стандарты по правам человека // Рос. юстиция.- 1997.- № 1.
13. Реформа избирательной системы в Италии и России. Опыт и перспективы.- М.: ИПП РАН,1995.
14. Сравнительное конституционное право.- М.: Манускрипт,1996.
15. Шихата И. Теория и практика правовой и судебной реформы // Российская юстиция.- 1997.- № 10.

Контрольні питання

1. Прослідкуйте етапи виникнення сучасної незалежної російської держави.
2. Розмежуйте компетенцію та повноваження Ради Федерації та Державної Думи.
3. Кому належить право законодавчої ініціативи в Російській Федерації?
4. За яких обставин Президент РФ може бути усунутий з посади?
5. Російська Федерація визначається як асиметрична федерація. В чому її суть?

Понятійний та термінологічний словник

Змішана республіканська форма правління, Рада Федерацій, Державна Дума, Конституційний суд, Верховний суд, Вищий Арбітражний суд, асиметрична федерація, автономна область, автономний край.

6. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Перелік задач згідно тематики матеріалу курсу, що вивчається

I. Розв'язати 5 задач з поданого списку (на вибір)

1. Використовуючи відповідні нормативні акти, вирішіть наступну ситуаційну задачу. Складіть ще по 3 приклади аналогічних задач.
“Одна з земель в ФРН своїм законодавчим органом вирішила врегулювати питання які стосуються співробітництва Федерації та землі в галузі кримінальної поліції, змінити склад поліції та її структуру”.
Чи має право в даному випадку влада суб'єкта федерації вирішити позитивно це питання?
2. Використовуючи знання принципів виборчого права, скласти зразок виборчого бюлетеня.
3. Скласти по 2 задачі з використанням методик наступних виборчих систем:
  - а) Мажоритарна система відносної більшості;
  - б) Мажоритарна система абсолютної більшості;
  - в) Пропорційна за допомогою виборчої квоти Т.Хара;
  - г) Пропорційна за допомогою виборчої квоти Гогенбаха-Бишофа;
  - д) Пропорційна за допомогою методу дільників В.Д'Ондта;
  - е) Пропорційна за допомогою методу дільників Сан-Лагює.
4. Використовуючи відповідне конституційне законодавство, розв'яжіть задачу:
“Громадянин Болгарії Павло Стоянов 1972 року народження був висунутий кандидатом в народні представники Народних Зборів республіки Болгарія на виборах 1992 року. Він має вищу економічну освіту, очолює провідну фірму, але протягом 1991 року був притягнутий до адміністративної відповідальності (у вигляді штрафу) за незаконну діяльність цієї фірми”.
Чи має можливість Павло Стоянов бути обраним народним представником?
5. Використовуючи відповідне конституційне законодавство, розв'яжіть задачу:
“Містеру Дж.Сміту, громадянину США, виповнилося 30 років. З них 10 років він проживав на території штату Огайо, але на вибори у верхню палату Конгресу свою кандидатуру він висунув у штаті Масачусетс”.
Чи може бути містер Дж. Сміт сенатором від штату Масачусетс?
6. Використовуючи відповідне конституційне законодавство, розв'яжіть задачу:
“Під час сесійного засідання Сенату США було проведено голосування, в якому взяв участь віце-президент США як головуючий. Голосування по винесеному питанню проводилось вперше, і в результаті нього було з'ясовано, що, окрім голосу віце-президента, голоси сенаторів розділились порівну. Від одного сенатора поступило заперечення щодо процедури”.
В чому може полягати це заперечення? Чи була дійсно порушена процедура голосування?
7. Використовуючи відповідне конституційне законодавство, розв'яжіть задачу:
Президенту Республіки Угорщина була зроблена складна операція на серці. Це призвело до тимчасового невиконання ним своїх обов'язків протягом 75 днів, але

після цього терміну він був змушений залишитися у лікарні ще на 3 тижні.

Як у цьому випадку, згідно з Конституціями Угорщини повинні розвиватися подальші події?

8. Використовуючи відповідне конституційне законодавство, розв'яжіть задачу:
На загальних державних виборах 1989 року кандидатом на пост президента Італії виступав Луїджі Плачідо 1950 року народження, голова автомобільного концерну.
Чи може він бути обраним президентом країни? Дайте конституційно-правову оцінку цієї ситуації.
9. Використовуючи відповідне конституційне законодавство, розв'яжіть задачу:
Віце-президент США заміняв Президента на його посту один рік і 11 місяців. Після цього він був обраний Президентом США. Після закінчення терміну президентства він знову висунув свою кандидатуру на пост Президента США. Це було оскаржено, тому що він вже третій раз претендував на президентство.
Чи може ця особа у конкретному випадку бути обраною Президентом США? Аргументуйте свою відповідь.
10. Використовуючи відповідне конституційне законодавство, розв'яжіть задачу:
“Суддя Верховного Суду Словацької Республіки Ярослав Кошица 1934 року народження працював у складі суду до грудня 1997 року. У грудні 1997 року він був звільнений з цієї посади за віком”.
Який орган звільняє суддів у Словацькій Республіці? Чи правомірне рішення в даному випадку?
11. Використовуючи відповідне конституційне законодавство, розв'яжіть задачу:
“Місцева преса звинуватила Суддю Верховного суду США, котрий був у сварці зі своєю дружиною, у тому, що він був у ганебному зв'язку з жінкою легкого поведження. На спробу ініціювати питання про звільнення його з посади, він заявив що це є його власне, особисте життя і нікого не повинно стосуватися”.
Як має вирішитися питання у цьому випадку? Аргументуйте відповідь, використовуючи конституційне законодавство США.
12. Використовуючи відповідне конституційне законодавство, розв'яжіть задачу:
Громадянин Литви за скоєний злочин був засуджений до виправних робіт. Він вирішив оскаржити дії суду, посилаючись на те, що Конституцією Литви заборонена примусова праця.
Які рішення мають приймати компетентні органи?
13. Використовуючи відповідне конституційне законодавство, розв'яжіть задачу:
Сім'я Сіверсів прийшла до виборчої дільниці, щоб проголосувати за кандидата у президенти Дж. Буша, але їм не дозволили голосувати, мотивуючи це тим, що вони негри, нащадки колишніх рабів.
Чи мали право відмовити у голосуванні сім'ї Сіверсів на цих підставах?
14. Використовуючи відповідне конституційне законодавство, розв'яжіть задачу:
Клаус Шульц стверджує, що діями підприємства “Мерседес” було порушено його права. Адміністрація підприємства не прийняла його на роботу і аргументувала це тим, що його віросповідання та світогляд не відповідають встановленим на підприємстві вимогам. Оцініть дії адміністрації, спираючись на конституційне законодавство Німеччини.

II. Творчі завдання для самостійного опрацювання

1. В чому є спільне та відмінне таких конституційно-правових інститутів як вибори, відзив і референдум?
2. В чому заключаються особливості парламентського контролю за діями уряду в Польщі?
3. В чому полягає подібність і відмінність статусу монарха та президента при парламентських формах правління?
4. В чому принципові особливості конституційного розвитку в Угорщині?
5. В чому різниця між парламентарними і дуалістичними формами правління, між парламентаризмом і дуалізмом, парламентаризмом і міністеріалізмом як державними режимами?
6. В чому різниця між публічною і приватною власністю? У яких формах виступають два типи власності? Чи може орган публічної влади бути приватним власником? А посадова особа?
7. В яких конституціях, прийнятих після другої світової війни, містяться норми, подібні тій, яка приведена в ст.11 Конституції Італії? Чому в конституціях саме цих країн?
8. В яких формах виражається політична відповідальність уряду перед парламентом? При яких формах правління вона має місце? Чи має вона юридичний характер і якщо так, то в чому це виражається?
9. Визначте проблеми і перспективи СНД. Ваше ставлення до цього утворення.
10. Визначте різницю, охарактеризувавши права людини і права громадянина.
11. Дайте розгорнуту характеристику видів референдумів. Класифікуйте їх.
12. Депутат в зарубіжних країнах СНД.
13. Для чого потрібні конституційні обмеження прав і свобод? Чи не простіше обмежити їх лише поточним законодавством? Як вони формулюються в конституціях?
14. До чого зводиться імунітет членів уряду? Яке його співвідношення з депутатським імунітетом?
15. До якого виду відносяться парламенти Німеччини та Італії з точки зору класифікації парламентів по об'єму їх компетенції?
16. Історичні передумови утворення, мета і принципи СНД.
17. Конституційний статус прокуратури в зарубіжних країнах СНД.
18. Конституційні основи правосуддя в зарубіжних країнах СНД.
19. Конституційні реформи в країнах СНД.
20. На Вашу думку прокуратура й адвокатура є органами судової влади. Поясніть.
21. Наведіть приклади, проаналізувавши їх, коли зміна конституції була обумовлена зміною політичного режиму.
22. Особливості латиноамериканських конституцій.
23. Охарактеризуйте джерела конституційного права. В чому їх специфіка?
24. Охарактеризуйте права і свободи пов'язані з інформацією.
25. Охарактеризуйте сучасне конституційно-правове регулювання суспільних відносин в галузі освіти, науки, культури.
26. Порівняйте дві-три конституції на свій вибір і визначте, з якого моменту у відповідних країнах законопроект стає законом.

27. Порівняйте Конституції Іспанії та Італії. Визначте спільне та відмінне стосовно їх територіального устрою як конституційного інституту.
28. Порівняйте конституційне регулювання економічних відносин в Конституції КНР (із змінами), Основному законі ФРН і діючій Конституції України.
29. Порівняйте конституційний статус Президента України і голови зарубіжної демократичної і не зовсім демократичної країни.
30. Порівняйте конституційно-правове регулювання політичних систем в демократичних і соціалістичних країнах?
31. Порівняйте організацію судової влади в Польщі, Німеччині, Франції, Великобританії. Співставте її з українською.
32. Порівняйте повноваження, організацію і процедуру Конституційного трибуналу Іспанії з такими ж елементами статусу Конституційного суду України.
33. Порівняйте порядок формування Бундестагу і Бундесрату з одного боку і палат російських Федеральних зборів - з іншого. Виявіть спільне і відмінне.
34. Порівняйте регулювання питань про державні фінанси в Конституціях КНР, Японії, України.
35. Порівняйте статус Президентів Венгрії, Польщі, Болгарії.
36. Порівняйте юридичне оформлення перехідних положень в конституціях зарубіжних європейських держав.
37. Порядок прийняття, змін і доповнень конституцій зарубіжних країн СНД.
38. Правовий статус національних меншин в зарубіжних країнах СНД.
39. Проаналізуйте відмінності щодо суті, змісту і форми та порядку змін між конституціями США і Великобританії? Які ці відмінності?
40. Проаналізуйте демократичний виборчий процес з точки зору його стадій.
41. Система вищих органів державної влади і управління в КНР.
42. Система державних органів і адміністративно-територіальний поділ Японії.
43. Складіть схеми по США, Великобританії, Італії, Франції з вказівкою структур парламенту і його взаємовідносин з главою держави, урядами, судами.
44. Співставте переваги і недоліки мажоритарної і пропорційної виборчої системи.
45. Спробуйте самостійно скласти схему організації судової влади у Великобританії.
46. Схарактеризуйте залежність складу парламенту від виборчих систем.
47. Схарактеризуйте компетенцію Федерального конституційного суду в Німеччині.
48. Схарактеризуйте модель організації місцевої влади в Польщі.
49. Схарактеризуйте уніомінальну систему виборів у два тури.
50. Схарактеризуйте форму державного устрою зарубіжних країн СНД.
51. У чому відмінність вільного та імперативного мандату в теорії і на практиці? Як Ви ставитесь до лоббізму?
52. У чому особливість конституційного регулювання прав і свобод у Франції? Порівняйте цей інститут з аналогічними інститутами інших країн, зробіть висновки.
53. У чому особливості читання законопроекту в парламенті Франції?
54. У чому проявляється представницький характер парламенту? Чи потрібна дана характеристика парламенту? Що вона дає?
55. У чому специфіка організації публічної влади в Швейцарських кантонах і на місцях?

56. У чому цінність основних принципів виборчого права? Чи однакова вона у всіх країнах?
57. Фактори, що впливають на конституційне право арабських країн.
58. Федерація в Німеччині симетрична чи асиметрична? Свою відповідь обґрунтуйте.
59. Форми правління в арабських країнах.
60. Характеристика конституційного права Ізраїлю.
61. Чи здійснюється законодавча функція при відсутності парламенту або поза його волею?
62. Чи можливо на основі тексту конституції визначити державний режим відповідної країни? Спробуйте це зробити
63. Чим відрізняється законодавчий процес від процесу законотворчості? Яке значення терміну "законодавчий процес"? Які стадії має законодавчий процес?
64. Чим відрізняється індемнітет від імунітету? Чи потрібна в демократичних країнах депутатська недоторканість і якщо так, то в якому об'ємі?
65. Чим відрізняється радянська республіка від парламентарної? В чому суть партократичного державного режиму?
66. Чим відрізняється судова система України від судової системи США і країн зарубіжної Європи?
67. Чим відрізняються між собою права власника і права трудящого?
68. Чим відрізняються монархія і республіка? В чому відмінність між виборною монархією і пожиттєвим президентом?
69. Чим німецька конституція відрізняється від французької та італійської?
70. Чим обумовлена і в чому проявляється ведуча роль конституційного права в правовій системі?
71. Чим обумовлений різний порядок формування урядів в різних країнах? Які взаємовідносини уряду з законодавчою і судовою владою?
72. Чим органи політичного конституційного контролю відрізняються від судового конституційного контролю?
73. Чим пояснити полісистемність судової влади в багатьох країнах?
74. Членство і органи СНД.
75. Чому конституція є юридичною базою поточного законодавства і актом вищої юридичної сили?
76. Чому стосовно радянського періоду в історії СРСР, а отже і України ми говоримо не про науку, а про літературу в галузі конституційного права?
77. Що означає право на громадянство? Поясніть, навівши конкретні приклади філіації, натуралізації, експатріації, екстрадикції.
78. Що таке виконавча влада? Як це поняття співвідноситься з поняттями "адміністративна влада", "виконавчо-розпорядча діяльність", а також "державне управління".
79. Що таке делеговане законодавство, які функції парламенту при ньому? Співставте статті конституцій Франції, Італії та Німеччини, що надають парламентам право делегувати свої повноваження. Які висновки можна зробити з порівняння ?
80. Що таке судова влада і в чому її призначення?
81. Що таке суспільний устрій і яким чином його основи регулюються

конституціями?

82. Що таке уряд? Що мається на увазі під даним терміном стосовно США та інших президентських республік?
83. Що таке форма правління? Чи можна, визначивши форму правління, отримати цілісне уявлення про організацію публічної влади в країні?
84. Що це за право на життя і фізичну цілісність? Яке Ваше відношення до смертної кари і права на аборт? Наведіть приклади практики в зарубіжних країнах
85. Що являють собою конституційні гарантії прав і свобод? Яка різниця в цьому відношенні між демократичними і соціалістичними конституціями?
86. Як будуються взаємовідносини трьох гілок влади в Болгарії? В чому особливості болгарського розподілу влад?
87. Як відображається на конституційно-правовому регулюванні суспільних відносин політична і правова культура суспільства? Чим Ви поясните факт дискримінації циганів в демократичній Чеській Республіці?
88. Як відображаються в сучасному конституційному праві проблеми екології?
89. Як класифікуються права, свободи і обов'язки?
90. Як можна характеризувати компетенцію виконавчої і судової влади в Італії?
91. Як співвідносяться глава держави і глава виконавчої влади при різних формах правління?
92. Як сучасні конституції регулюють відносини між працею і капіталом?
93. Яка держава більш демократична: централізована чи децентралізована, унітарна чи федеративна?
94. Яка різниця між політико-адміністративним і адміністративно-територіальним поділом?
95. Яка специфіка співвідношення юридичної і фактичної, формальної і матеріальної конституцій у Великобританії?
96. Яка, на Ваш погляд, соціальна цінність референдуму? В чому його переваги і недоліки як способу прийняття державних і самоуправлінських рішень?
97. Яке Ваше ставлення до виробничого принципу представництва? До куріальних виборів? До другорядних виборів? Свою позицію обґрунтуйте.
98. Яке значення має термін "конституційне право"? Чим дана галузь права відрізняється за своїм предметом і методами від інших галузей права?
99. Який взаємозв'язок між порядком формування верхньої палати та її повноваженнями? Для чого потрібні двопалатні парламенти?
100. Який порядок прийняття і внесення змін в текст конституцій Вам представляється найбільш демократичним і чому?
101. Яким повинно бути демократичне регулювання фінансування виборів? Наведіть приклади.
102. Яким чином в конституціях регулюються проблеми релігії? Яке співвідношення поняття релігії, віросповідання, релігійної общини і церкви в сучасному конституційному праві?
103. Яким чином конституція впливає на розвиток матеріальної культури суспільства, від яких факторів залежить цей вплив?
104. Яким чином співвідносяться принцип крові і принцип ґрунту при набутті громадянства у Великобританії? Кого не можна позбавити громадянства

Великобританії?

105. Якими конституційно-правовими інститутами регулюються національні відносини? Охарактеризуйте їх.
106. Які взаємовідносини між парламентарями і політичними партіями до яких вони входять? Як Ви ставитесь до практики фракційного примусу?
107. Які державні режими Ви знаєте? Чим вони відрізняються і як співвідносяться з формами правління?
108. Які конституційні гарантії рівноправності?
109. Які країни, що знаходяться поза межами Латинської Америки були раніше іспанськими колоніями? А які країни були ними в Латинській Америці? Які латиноамериканські країни не попадають під дію 4.3 ст. 11 Іспанської Конституції?
110. Які об'єкти і які види конституційного контролю передбачені Конституцією України? А Основним законом ФРН? Порівняйте.
111. Які ознаки покладено в основу класифікації конституцій? До яких класифікаційних ознак можна віднести Основний закон Німеччини?
112. Які основні тенденції конституційного права і в чому вони проявляються?
113. Які повноваження має парламент в питаннях війни і миру, національної безпеки і як він може їх здійснювати?
114. Які прояви і гарантії особистої свободи в конституційному праві?
115. Які сучасні тенденції в конституційно-правовому регулюванні сімейних відносин?

7. ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА

1. Здійснити анотацію 3 наукових статей (на вибір) з фахових юридичних видань (наприклад: журнал “Юридична Україна”, “Підприємництво, господарство і право”, “Науковий вісник”, “Порівняльне правознавство” і т.д.) та 1 монографії стосовно тематики курсу (на вибір).
2. Впродовж вивчення курсу укласти словник основних понять та термінів з державного права зарубіжних країн.
3. Написати реферат на одну із поданих нижче тем:

Тематика ІНДЗ

(індивідуального науково-дослідного завдання)

1. Державна система Польщі на сучасному етапі (1989–2010 рр.).
2. Державна система Чехії на сучасному етапі (1989-2010 рр.).
3. Державна система Росії на сучасному етапі (1989-2010 рр.).
4. Проблеми російського федералізму (1989-2010 рр.)
5. Колективна безпека і військово-політичне співробітництво країн СНД: проблеми та перспективи.
6. Конституційні основи правового становища національних меншин в країнах СНД.
7. Механізм функціонування федеральної судової системи в США.
8. Проблеми регіональної автономії в Європі на сучасному етапі.
9. Політико-правові аспекти німецького об'єднання .
- 10.Виборча система США: історія формування та механізм дії.
- 11.Аналіз виборів Президента США.
- 12.Правові аспекти утворення Європейського Союзу.
- 13.Інститут омбудсмена в країнах ЄС.
- 14.Бельгійський федералізм в 80-90-х роках ХХ століття.
- 15.Процедура вирішення міжнародних спорів через посередництво ООН.
- 16.Судова система фашистської Німеччини (1933-1945 рр.).
- 17.Механізм функціонування державної влади у Веймарській республіці (1919-1933 рр.).
- 18.Механізм функціонування державної влади в II Речі Посполитій (1918-1939 рр.).
- 19.Органи місцевого самоврядування в Західній Європі.
- 20.Конституційний розвиток посткомуністичних країн Східної Європи.
- 21.Конституційний розвиток країн Європейського Союзу.
- 22.Принцип поділу влади та його застосування в країнах Європи.
- 23.Система органів державної влади Італії другої половини ХХ століття.
- 24.Історичні та соціально-економічні передумови утворення СНД.
- 25.Основні риси парламентської республіки в країнах Європи.
- 26.Особливості державно-правової системи КНР.
- 27.Конституційний статус прокуратури зарубіжних країн.

- 28.Конституційні реформи в зарубіжних країнах СНД.
- 29.Політичні партії ФРН і парламентська діяльність.
- 30.Інститут президентства в Західній Європі.
- 31.Розподіл влад і проблеми використання зарубіжного досвіду.
- 32.Нетипові форми правління в сучасному світі.
- 33.Конституційний розвиток країн Європейського Союзу.
- 34.Місцеві органи влади в Європі.
- 35.Політико-правовий аналіз Конституції 1958 року у Франції.
- 36.Виборча система США: історія формування та механізм дії.
- 37.Аналіз політико-територіального устрою Великої Британії у другій половині XX століття.
- 38.Система державних органів влади в Італії другої половини XX століття.
- 39.Формування та розвиток регіональної автономії в Іспанії у XX столітті.
- 40.Органи державної влади Веймарської республіки (1919-1933).
- 41.Судова система фашистської Німеччини (1933-1945).
- 42.Правові аспекти німецького об'єднання в кінці XX століття.
- 43.Історичні та соціально-економічні передумови утворення СНД.
- 44.Колективна безпека і військово-політичне співробітництво країн СНД: проблеми та перспективи.
- 45.Конституційні основи правового становища національних меншин в країнах СНД.
- 46.Процедура вирішення міжнародних спорів через посередництво ООН.
- 47.Становлення галузі конституційного (державного) права в зарубіжних країнах.
- 48.Тенденції розвитку зарубіжних конституцій.
- 49.На основі аналізу конституцій зарубіжних країн визначте, які із них були прийняті: способом октроювання, установчими зборами, референдумом, парламентом.
- 50.Поняття та юридичні властивості конституції.
- 51.Філіація і натуралізація як способи набуття громадянства.
- 52.Апаратизм з позицій національного і міжнародного права.
- 53.Інститути політичного притулку, висилки і видачі (екстрадиції) в конституційному праві зарубіжних країн.
- 54.Підстави втрати громадянства. Висилка і екстрадиція.
- 55.Конституційно-правовий статус іноземців у зарубіжних країнах.
- 56.Конституційно-правовий статус біженців у зарубіжних країнах.
- 57.Апаратизм (відсутність громадянства) в зарубіжних країнах.
- 58.Використовуючи тексти конституцій зарубіжних країн, визначте, у яких країнах діє принцип єдиного громадянства, подвійного громадянства або багатогромадянства.
- 59.Використовуючи тексти конституцій зарубіжних країн визначте, якими правами і свободами користуються іноземці, біженці, особи без громадянства в аналізованих країнах.
- 60.Вкажіть особливості інституту екстрадиції в конституційному праві зарубіжних країн.
- 61.Партійні системи в зарубіжних країнах. Інституціоналізація політичних систем.

62. Інститут власності в зарубіжних країнах.
63. Взаємовідносини держави та церкви в зарубіжних країнах.
64. Типологія політичних систем.
65. Порівняйте конституційне регулювання економічних відносин у конституціях Франції, ФРГ, США, КНР і Російської Федерації, Японії.
66. Визначте основні соціальні гарантії які передбачені конституціями США, Німеччини, Великобританії, Польщі, Японії.
67. Поняття та загальна характеристика народного суверенітету.
68. Конституційно-правові засоби прямої демократії. Референдум.
69. Особливості проведення референдуму у зарубіжних країнах.
70. Поняття та співвідношення суверенітету народу із суверенітетом нації та держави.
71. Вибірчі органи у зарубіжних країнах.
72. Порядок висунення кандидатів у зарубіжних країнах.
73. На основі аналізу конституцій Австрії, Італії, Німеччини, США, Хорватії, Швеції, Франції, Японії визначте:
  - порядок висунення кандидатів у президенти та парламент;
  - вид виборчої системи, які мають місце у країнах, які аналізуються.
74. Автономія як форма політико-територіального устрою.
75. Міжнародно-правове значення унії.
76. Президентсько-парламентська та парламентсько-президентська республіка в зарубіжних країнах.
77. Теократична форма республіки в зарубіжних країнах.
78. Поняття та види автономії в зарубіжних країнах.
79. Регіональна держава: поняття та загальна характеристика.
80. На основі аналізу конституцій зарубіжних країн визначте статус автономії у країнах, в яких вони існують.
81. Співвідношення статусів монарха та президента за парламентарних форм правління.
82. Використовуючи тексти конституцій зарубіжних країн, визначте місце глави держави в системі державної влади.
83. Використовуючи тексти конституцій зарубіжних країн, визначте особливості статусу президента.
84. Порядок формування Верхньої та Нижньої палат в зарубіжних країнах.
85. Порядок формування парламенту у США.
86. Порядок формування парламенту у Франції.
87. Британський парламент: структура, порядок формування.
88. Непарламентські форми здійснення законодавчої влади.
89. Використовуючи тексти конституцій зарубіжних країн, визначте, у яких країнах Верхня палата є “сильна”, а в яких – “слабка”.
90. Поняття конституційного контролю. Основні етапи становлення конституційного контролю в зарубіжних країнах.
91. Основні моделі організації конституційного контролю. Види органів конституційної юстиції.
92. Способи формування органів конституційної юстиції.

93. Конституційне судочинство.
94. Конституційна юстиція: поняття, способи формування в зарубіжних країнах.
95. Американська модель організації конституційного контролю.
96. Європейська (австрійська) модель організації конституційного контролю.
97. Парламентський спосіб формування органів конституційного контролю в зарубіжних країнах.
98. Формування органів конституційного контролю в зарубіжних країнах різними гілками влади.
99. Основні форми контролю в зарубіжних країнах.
100. Чисельний склад і строки повноважень конституційних судів.
101. Основні напрями діяльності Конституційних судів (рад).
102. Використовуючи досвід організації влади в зарубіжних країнах, підготуйте пропозиції щодо вдосконалення змісту форм правління української держави у вигляді “мініпроекту” Закону України “Про внесення змін у конституцію України”.
103. Вибори депутатів парламентів (порівняльний аналіз виборчих систем України і зарубіжних країн).
104. Вибори президентів (порівняльний аналіз виборчих систем України і зарубіжних країн).
105. Парламенти зарубіжних держав та України: загальні риси та особливості.
106. Правовий статус депутата: порівняльний аналіз правового становища зарубіжних та вітчизняних парламентарів.
107. Загальне і особливе в конституційно-правовому статусі глав держав із республіканською формою правління.
108. Загальне і особливе в конституційно-правовому статусі урядів держав із різними формами правління.
109. Особливості конституційно-правового статусу правоохоронних органів.
110. Конституційне регулювання організації та діяльності поліцейських органів.

Перелік питань для підсумкового та модульного контролю

Модуль 1

1. Яке значення має термін "конституційне право"? Чим дана галузь права відрізняється за своїм предметом і методами від інших галузей права?
2. Охарактеризуйте джерела конституційного права. В чому їх специфіка?
3. Чим обумовлена і в чому проявляється ведуча роль конституційного права в правовій системі?
4. Які основні тенденції конституційного права і в чому вони проявляються?
5. Чому стосовно радянського періоду в історії СРСР, а отже і України ми говоримо не про науку, а про літературу в галузі конституційного права?
6. Чому конституція є юридичною базою поточного законодавства і актом вищої юридичної сили?
7. Проаналізуйте відмінності щодо суті, змісту і форми та порядку змін між конституціями США і Великобританії? Які ці відмінності?
8. Який порядок прийняття і внесення змін в текст конституцій Вам представляється найбільш демократичним і чому?
9. Які ознаки покладено в основу класифікації конституцій? До яких класифікаційних ознак можна віднести Основний закон Німеччини?
10. Порівняйте юридичне оформлення перехідних положень в конституціях зарубіжних європейських держав.
11. Які об'єкти і які види конституційного контролю передбачені Конституцією України? А Основним законом ФРН? Порівняйте.
12. Яким чином конституція впливає на розвиток матеріальної культури суспільства, від яких факторів залежить цей вплив?
13. Чим органи політичного конституційного контролю відрізняються від судового конституційного контролю?
14. Визначте різницю, охарактеризувавши права людини і права громадянина.
15. Які конституційні гарантії рівноправності?
16. Як класифікуються права, свободи і обов'язки?
17. Для чого потрібні конституційні обмеження прав і свобод? Чи не простіше обмежити їх лише поточним законодавством? Як вони формулюються в конституціях?
18. Що являють собою конституційні гарантії прав і свобод? Яка різниця в цьому відношенні між демократичними і соціалістичними конституціями?
19. Що означає право на громадянство? Поясніть, навівши конкретні приклади філіації, натуралізації, експатріації, екстрадикції.
20. Охарактеризуйте права і свободи пов'язані з інформацією.
21. Що це за право на життя і фізичну цілісність? Яке Ваше відношення до смертної кари і права на аборт? Наведіть приклади практики в зарубіжних країнах
22. Чим відрізняються між собою права власника і права трудящого?
23. Які прояви і гарантії особистої свободи в конституційному праві?
24. Що таке суспільний устрій і яким чином його основи регулюються конституціями?
25. В чому різниця між публічною і приватною власністю? У яких формах

виступають два типи власності? Чи може орган публічної влади бути приватним власником? А посадова особа?

26. Порівняйте конституційне регулювання економічних відносин в Конституції КНР (із змінами), Основному законі ФРН і діючій Конституції України.
27. Порівняйте регулювання питань про державні фінанси в Конституціях КНР, Японії, України.
28. Як сучасні конституції регулюють відносини між працею і капіталом?
29. Якими конституційно-правовими інститутами регулюються національні відносини? Охарактеризуйте їх.
30. Які сучасні тенденції в конституційно-правовому регулюванні сімейних відносин?
31. Як відображаються в сучасному конституційному праві проблеми екології?
32. Охарактеризуйте сучасне конституційно-правове регулювання суспільних відносин в галузі освіти, науки, культури.
33. Яким чином в конституціях регулюються проблеми релігії? Яке співвідношення поняття релігії, віросповідання, релігійної общини і церкви в сучасному конституційному праві?
34. Порівняйте конституційно-правове регулювання політичних систем в демократичних і соціалістичних країнах?
35. Як відображається на конституційно-правовому регулюванні суспільних відносин політична і правова культура суспільства? Чим Ви поясните факт дискримінації циганів в демократичній Чеській Республіці?
36. Наведіть приклади, проаналізувавши їх, коли зміна конституції була обумовлена зміною політичного режиму.
37. Що таке форма правління? Чи можна, визначивши форму правління, отримати цілісне уявлення про організацію публічної влади в країні?
38. Чим відрізняються монархія і республіка? В чому відмінність між виборною монархією і пожиттєвим президентом?
39. Які державні режими Ви знаєте? Чим вони відрізняються і як співвідносяться з формами правління?
40. В чому різниця між парламентарними і дуалістичними формами правління, між парламентаризмом і дуалізмом, парламентаризмом і міністеріалізмом як державними режимами?
41. Чим відрізняється радянська республіка від парламентарної? В чому суть партоткратичного державного режиму?
42. Чи можливо на основі тексту конституції визначити державний режим відповідної країни? Спробуйте це зробити
43. В чому є спільне та відмінне таких конституційно-правових інститутів як вибори, відзив і референдум?
44. У чому цінність основних принципів виборчого права? Чи однакова вона у всіх країнах?
45. Проаналізуйте демократичний виборчий процес з точки зору його стадій.
46. Яке Ваше ставлення до виробничого принципу представництва? До куріальних виборів? До другорядних виборів? Свою позицію обґрунтуйте.
47. Схарактеризуйте уніомінальну систему виборів у два тури.

48. Яким повинно бути демократичне регулювання фінансування виборів? Наведіть приклади.
49. Співставте переваги і недоліки мажоритарної і пропорційної виборчої системи.
50. Яка, на Ваш погляд, соціальна цінність референдуму? В чому його переваги і недоліки як способу прийняття державних і самоуправлінських рішень?
51. Дайте розгорнуту характеристику видів референдумів. Класифікуйте їх.
52. До якого виду відносяться парламенти Німеччини та Італії з точки зору класифікації парламентів по об'єму їх компетенції?
53. Чи здійснюється законодавча функція при відсутності парламенту або поза його волею?
54. У чому проявляється представницький характер парламенту? Чи потрібна дана характеристика парламенту? Що вона дає?
55. Які повноваження має парламент в питаннях війни і миру, національної безпеки і як він може їх здійснювати?
56. Що таке делеговане законодавство, які функції парламенту при ньому? Співставте статті конституцій Франції, Італії та Німеччини, що надають парламентам право делегувати свої повноваження. Які висновки можна зробити з порівняння?
57. Який взаємозв'язок між порядком формування верхньої палати та її повноваженнями? Для чого потрібні двопалатні парламенти?
58. У чому відмінність вільного та імперативного мандату в теорії і на практиці? Як Ви ставитесь до лоббізму?
59. Чим відрізняється індемнітет від імунітету? Чи потрібна в демократичних країнах депутатська недоторканість і якщо так, то в якому об'ємі?
60. Які взаємовідносини між парламентарями і політичними партіями до яких вони входять? Як Ви ставитесь до практики фракційного примусу?
61. Схарактеризуйте залежність складу парламенту від виборчих систем.
62. Чим відрізняється законодавчий процес від процесу законотворчості? Яке значення терміну "законодавчий процес"? Які стадії має законодавчий процес?
63. Порівняйте дві-три конституції на свій вибір і визначте, з якого моменту у відповідних країнах законопроект стає законом.
64. В яких формах виражається політична відповідальність уряду перед парламентом? При яких формах правління вона має місце? Чи має вона юридичний характер і якщо так, то в чому це виражається?
65. Складіть схеми по США, Великобританії, Італії, Франції з вказівкою структур парламенту і його взаємовідносин з главою держави, урядами, судами.
66. Що таке виконавча влада? Як це поняття співвідноситься з поняттями "адміністративна влада", "виконавчо-розпорядча діяльність", а також "державне управління".
67. Як співвідносяться глава держави і глава виконавчої влади при різних формах правління?
68. В чому полягає подібність і відмінність статусу монарха та президента при парламентських формах правління?
69. Порівняйте конституційний статус Президента України і голови зарубіжної демократичної і не зовсім демократичної країни.

70. Що таке уряд? Що мається на увазі під даним терміном стосовно США та інших президентських республік?
71. Чим обумовлений різний порядок формування урядів в різних країнах? Які взаємовідносини уряду з законодавчою і судовою владою?
72. До чого зводиться імунітет членів уряду? Яке його співвідношення з депутатським імунітетом?
73. Що таке судова влада і в чому її призначення?
74. Чим пояснити полісистемність судової влади в багатьох країнах?
75. Чим відрізняється судова система України від судової системи США і країн зарубіжної Європи?
76. На Вашу думку прокуратура й адвокатура є органами судової влади. Поясніть.
77. Яка різниця між політико-адміністративним і адміністративно-територіальним поділом?
78. Яка держава більш демократична: централізована чи децентралізована, унітарна чи федеративна?

Модуль 2

1. Порівняйте Конституції Іспанії та Італії. Визначте спільне та відмінне стосовно їх територіального устрою як конституційного інституту.
2. Яка специфіка співвідношення юридичної і фактичної, формальної і матеріальної конституцій у Великобританії?
3. Спробуйте самостійно скласти схему організації судової влади у Великобританії.
4. Яким чином співвідносяться принцип крові і принцип ґрунту при набутті громадянства у Великобританії? Кого не можна позбавити громадянства Великобританії?
5. У чому особливість конституційного регулювання прав і свобод у Франції? Порівняйте цей інститут з аналогічними інститутами інших країн, зробіть висновки.
6. У чому особливості читання законопроекту в парламенті Франції?
7. Які країни, що знаходяться поза межами Латинської Америки були раніше іспанськими колоніями? А які країни були ними в Латинській Америці? Які латиноамериканські країни не попадають під дію 4.3 ст. 11 Іспанської Конституції?
8. Порівняйте повноваження, організацію і процедуру Конституційного трибуналу Іспанії з такими ж елементами статусу Конституційного суду України.
9. В яких конституціях, прийнятих після другої світової війни, містяться норми, подібні тій, яка приведена в ст. 11 Конституції Італії? Чому в конституціях саме цих країн?
10. Як можна схарактеризувати компетенцію виконавчої і судової влади в Італії?
11. Чим німецька конституція відрізняється від французької та італійської?
12. Порівняйте порядок формування Бундестагу і Бундесрату з одного боку і палат російських Федеральних зборів - з іншого. Виявіть спільне і відмінне.
13. Федерація в Німеччині симетрична чи асиметрична? Свою відповідь обґрунтуйте.
14. Схарактеризуйте компетенцію Федерального конституційного суду в Німеччині.
15. У чому специфіка організації публічної влади в Швейцарських кантонах і на місцях?

16. В чому заключаються особливості парламентського контролю за діями уряду в Польщі?
17. Порівняйте організацію судової влади в Польщі, Німеччині, Франції, Великобританії. Співставте її з українською.
18. Схарактеризуйте модель організації місцевої влади в Польщі.
19. В чому принципові особливості конституційного розвитку в Угорщині?
20. Порівняйте статус Президентів Венгрії, Польщі, Болгарії.
21. Як будуються взаємовідносини трьох гілок влади в Болгарії? В чому особливості болгарського розподілу влад?
22. Історичні передумови утворення, мета і принципи СНД.
23. Членство і органи СНД.
24. Конституційні реформи в країнах СНД.
25. Конституційні основи правосуддя в зарубіжних країнах СНД.
26. Конституційний статус прокуратури в зарубіжних країнах СНД.
27. Правовий статус національних меншин в зарубіжних країнах СНД.
28. Порядок прийняття, змін і доповнень конституцій зарубіжних країн СНД.
29. Визначте проблеми і перспективи СНД. Ваше ставлення до цього утворення.
30. Схарактеризуйте форму державного устрою зарубіжних країн СНД.
31. Депутат в зарубіжних країнах СНД.
32. Система державних органів і адміністративно-територіальний поділ Японії.
33. Система вищих органів державної влади і управління в КНР.
34. Особливості латиноамериканських конституцій.
35. Фактори, що впливають на конституційне право арабських країн.
36. Форми правління в арабських країнах.
37. Характеристика конституційного права Ізраїлю.

Зразки модульних контрольних робіт

Варіант 1

1. До якої галузі права відносяться такі правові джерела як органічні закони:
  - а) кримінальне право;
  - б) державне (конституційне) право;
  - в) екологічне право.
2. Розкрийте значення терміна “конституанта”.
3. Дайте визначення поняття “державне право зарубіжних країн”.
4. Передайте у вигляді схеми формалізовані джерела державного права зарубіжних країн.
5. Класифікуйте конституцію Швеції.
6. Наведіть два приклади конституційного закріплення:
  - б) питань власності;
  - в) сім’ї шлюбу.
7. Схарактеризуйте способи зміни конституцій у зарубіжних країнах.

Варіант 2

1. Визначте:

1.1. В яких з перелічених держав президент обирається особливою колегією виборців з числа депутатів парламенту та місцевих органів влади?

а) Ізраїль, Греція	
б) США, Аргентина	
в) Індія, Італія	

1.2. Який різновид поліархічної форми правління встановлений в цих державах: а) президентська; б) парламентська; в) змішана:

а) ФРН, Греція	
б) США, Аргентина	
в) Індія, Італія	

2. Поясніть значення терміна “міністеріалізм”.
3. Дайте визначення поняття “державна автономія”.
4. Відобразіть у вигляді схеми президентську форму поліархічного правління.
5. Класифікуйте політичні та державні режими.
6. Порівняйте ознаки федерації та децентралізованої унітарної держави, зробіть висновки.
7. Використовуючи текст конституції Латвії, проаналізуйте конституційно-правовий статус Сейму. Відповідь обґрунтуйте, посилаючись на відповідні статті конституції.

Варіант №3

1. Роз’ясніть значення терміну “бікамералізм”.
2. Розкрийте зміст поняття “інституціоналізація” політичних партій. Використовуючи Конституцію ФРН, наведіть конкретний приклад інституціоналізації політичних партій у Німеччині.
3. Порівняйте поняття “парламент” і “парламентаризм”.
4. Схарактеризуйте конституційний статус глави держави, визначте його особливості.
5. Вирішіть наступні ситуаційні задачі:

Задача №1.

Використовуючи метод дільників В.Д’Ондта, визначте кількість мандатів, які отримає кожна з п’яти партій (А, Б, В, Г, Д), якщо для розподілу між собою 8 мандатів вони набрали по виборчому округу відповідну кількість голосів:

Партії	А	Б	В	Г	Д
Голоси	126 000	94 000	88 000	65 000	43 000

Задача №2

Імператор Японії отримав від свого гостя – короля Швеції – автомобіль “Вольво” як подарунок. Парламент Японії наклав вето на дії імператора.

Чи має право парламент втручатись у дії імператора? Відповідь обґрунтуйте використовуючи конституційне законодавство Японії.

Задача №3

Віце-президент США заміняв Президента на його посту один рік і 11 місяців. Після цього він був обраний Президентом США. Після закінчення терміну президентства він знову висунув свою кандидатуру на пост Президента США. Це було оскаржено, тому що він вже третій раз претендував на президентство.

Оцініть дану ситуацію, використовуючи конституційне законодавство США.

Варіант №4

1. Роз'ясніть значення терміну “філіація”.
2. Розкрийте зміст поняття “громадянство”, як воно співвідноситься з “підданством”.
3. Класифікуйте права людини і громадянина, відобразіть це у вигляді схеми.
4. Схарактеризуйте способи набуття громадянства.
5. Використовуючи текст Конституції Японії, визначте, як закріплені права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Основному законі цієї країни.
6. Вирішіть наступну ситуаційну задачу:

Клаус Шульц стверджує, що діями підприємства “Мерседес” було порушено його права. Адміністрація підприємства не прийняла його на роботу і аргументувала це тим, що його віросповідання та світогляд не відповідають встановленим на підприємстві вимогам.

Оцініть дії адміністрації, спираючись на конституційне законодавство Німеччини.

Перелік питань до іспиту

Загальна частина

1. Конституційне право як галузь права в зарубіжних країнах.
2. Предмет і система конституційного права зарубіжних країн.
3. Джерела конституційного права зарубіжних країн.
4. Поняття, суть та зміст конституцій в зарубіжних країнах.
5. Етапи конституційного розвитку в зарубіжних країнах.
6. Класифікація Конституцій.
7. Інститут конституційного контролю в зарубіжних країнах.
8. Зміст і способи визначення правового становища особистості в зарубіжних країнах.
9. Інститут громадянства в зарубіжних країнах.
10. Класифікація прав і свобод в зарубіжних країнах.
11. Види гарантій прав і свобод в зарубіжних країнах.
12. Історичний розвиток прав і свобод людини і громадянина.
13. Особисті (громадянські) права, свободи і обов'язки.
14. Політичні права, свободи та обов'язки.
15. Економічні, соціальні і культурні права, свободи і обов'язки.
16. Норми конституційного права і конституційно-правові інститути.
17. Суб'єкти конституційно-правових відносин та їх природа.
18. Основні напрямки і школи в науці конституційного права зарубіжних країн.
19. Конституційний принцип розподілу влад: історія та механізм функціонування.
20. Конституційне регулювання суспільних відносин.
21. Принцип народного суверенітету в конституційному праві.
22. Соціально-політична класифікація партій в зарубіжних країнах.
23. Партійні системи зарубіжних країн.
24. Форми правління в зарубіжних країнах.
25. Форми державного устрою зарубіжних країн.
26. Державний режим в зарубіжних країнах.
27. Принципи виборчого права.
28. Правове регулювання підготовки і проведення виборів.
29. Виборчі системи в зарубіжних країнах.
30. Референдум: класифікація видів.
31. Поняття політичних партій, суть та механізм організації.
32. Визначення парламенту та його структура.
33. Порядок формування парламентів. Статус депутата.
34. Класифікація та повноваження парламентів.
35. Порядок роботи парламенту. Законодавча процедура.
36. Місце уряду в системі вищих органів влади зарубіжних країн.
37. Формування, склад та структура уряду в зарубіжних країнах.
38. Повноваження та відповідальність уряду і його членів.
39. Судова влада в системі розподілу влад.
40. Структура судової влади та статус суддів, прокурорів, слідчих.
41. Конституційно-правові принципи організації і діяльності судової системи.

42. Конституційна та адміністративна юстиція в зарубіжних країнах.
43. Характеристика органів, що сприяють судовій владі.
44. Поняття та юридична природа органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
45. Порядок формування і структура органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
46. Класифікація органів місцевого самоврядування в зарубіжних країнах.
47. Участь органів місцевого самоврядування у вирішенні загальнодержавних питань і державний контроль по відношенню до місцевого самоврядування.
48. Місце і роль глави держави в державному механізмі зарубіжних країн.
49. Фактичний і юридичний статус глави держави та порядок заміщення цієї посади.
50. Повноваження та компетенція глави держави в зарубіжних країнах.
51. Конституційні принципи зовнішньої політики зарубіжних країн.
52. Конституційне розмежування зовнішньополітичних повноважень між федерацією та її суб'єктами.
53. Розподіл зовнішньополітичних повноважень між вищими органами державної влади і управління.

Особлива частина

1. Система “стримувань і противаг” як система організації верховної державної влади США.
2. Принцип розподілу влад в Конституції США.
3. Президент США: межі компетенції та повноважень. Процедура імпічменту.
4. Судова влада в США.
5. Американський федералізм і місцеве самоврядування та управління.
6. Основні особливості конституційних актів Великої Британії. Характеристика Британської Конституції.
7. Конституційно-правовий статус людини і громадянина у Великій Британії.
8. Державні органи Великої Британії. Судова система.
9. Політико-територіальний устрій Великобританії. Організація публічної влади на місцях.
10. Характеристика конституційного розвитку Франції в другій половині XX століття.
11. Конституційно-правовий статус людини і громадянина у Франції.
12. Виборче право і виборча система У Республіки.
13. Система державних органів влади у Франції. Судова система.
14. Політико-територіальний устрій Франції. Регіональне і місцеве самоуправління і управління.
15. Конституційний розвиток в Італії та загальна характеристика діючої Конституції 1947 року.
16. Конституційні основи правового статусу людини і громадянина в Італії.
17. Центральні та місцеві органи влади в Італії. Судова влада.
18. Виборче право Італії.
19. Загальна характеристика Основного закону ФРН 1949 року та конституції земель.
20. Конституційні основи правового статусу людини і громадянина в Німеччині.

21. Федеральні державні органи: компетенція та повноваження.
22. Політико-територіальний устрій Німеччини. Публічна влада на місцях.
23. Судова влада ФРН.
24. Конституційний розвиток в Іспанії та загальна характеристика діючої Конституції 1978 року.
25. Вищі органи державної влади Іспанії. Регіональна автономія.
26. Політико-територіальний устрій Іспанії. Місцеве самоуправління.
27. Судова система Іспанії. Генеральна рада судової влади.
28. Основи державного (конституційного) права Швейцарії. Характеристика Федеральної конституції та конституцій кантонів.
29. Швейцарський федералізм. Публічна влада в кантонах і общинах.
30. Основи конституційного права КНР. Характеристика діючої Конституції.
31. Система вищих органів державної влади і управління КНР.
32. Адміністративно-територіальний устрій і національна автономія КНР. Місцеве управління і самоуправління.
33. Основи конституційного права Японії. Характеристика діючої Конституції 1947 року.
34. Система державних органів влади Японії. Адміністративно-територіальний поділ.
35. Основи конституційного права Індії. Характеристика діючої Конституції.
36. Державні органи Індійської федерації. Публічна влада в штатах і союзних територіях.
37. Основи конституційного права Польщі. Загальна характеристика конституційних прав і свобод.
38. Державні органи Польщі. Політико-територіальний устрій.
39. Загальна характеристика конституцій зарубіжних країн СНД.
40. Державний устрій зарубіжних країн СНД.
41. Конституційний статус людини і громадянина в зарубіжних країнах СНД.
42. Конституційні основи правосуддя і прокурорського нагляду в зарубіжних країнах СНД.
43. Особливості латиноамериканських конституцій.
44. Форми правління і державного устрою в латиноамериканських країнах.
45. Загальна характеристика конституційного права арабських країн.
46. Конституційне право держави Ізраїль.

8. ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ

Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2	
Поточна модульна оцінка	Модульний контроль	Поточна модульна оцінка	Модульний контроль
20 балів як середнє арифметичне	30 балів: КР – 10 балів ІНДЗ – 20 балів	20 балів як середнє арифметичне	30 балів: КР – 10 балів ІНДЗ – 20 балів

В оцінюванні змістового модуля враховується аудиторна робота студента та результати написання модульної контрольної роботи. Оцінка за ІНДЗ входить до складу змістових модулів №1 і №2. підсумкова форма контролю – екзамен.

До поточної модульної оцінки додаються бали за активну навчальну діяльність протягом року:

- 4 бали додаються, якщо на 75% практичних занять студент отримав позитивну оцінку або доповнення;
- 3 бали додаються, якщо на 50% практичних занять студент отримав позитивну оцінку або доповнення;
- 2 бали додаються, якщо студент не мав пропусків на лекційних, практичних заняттях;
- 1 бал додається, якщо студент не мав пропусків на практичних заняттях.

Критерії оцінювання навчальних досягнень студентів на практичних заняттях

Рівні навчальних досягнень	Оцінка в балах (за 12-бальною шкалою)	Критерії оцінювання
Початковий (понятійний)	1	Студент володіє навчальним матеріалом на рівні засвоєння окремих термінів, фактів без зв'язку між ними; відповідає на запитання, які потребують відповіді «так» чи «ні».
	2	Студент недостатньо усвідомлює мету навчально-пізнавальної діяльності, робить спробу розповісти суть заданого, проте відповідає лише за допомогою викладача на рівні «так» чи «ні», може самостійно знайти в підручнику відповідь.
	3	Студент намагається аналізувати на основі побутових знань і навичок; виявляє спроби виконання вправ, дій репродуктивного характеру.
Середній (репродуктивний)	4	Студент володіє початковими знаннями, знає близько половини навчального матеріалу, здатний відтворити його відповідно до тексту підручника або пояснень викладача, недостатньо орієнтується у поняттях, визначеннях, самостійне опрацювання навчального матеріалу викликає значні труднощі.
	5	Студент знає більше половини навчального матеріалу, розуміє сутність предмета, може дати визначення

		юридичних понять, категорій, впевнено працювати з підручником, самостійно оволодіти частиною навчального матеріалу, але висновки не логічні, не послідовні.
	6	Студент розуміє основні положення навчального матеріалу, може поверхово аналізувати події, закономірності законодавчого процесу, робить певні висновки; відповідь може бути правильною, проте недостатньо логічно витриманою, самостійно відтворює більшу частину матеріалу, володіє загальними прийомами роботи із законодавчими і нормативно-правовими актами.
Достатній (алгоритмічно-дієвий)	7	Студент правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, встановлює причинно-наслідкові зв'язки між ними, вміє наводити свої власні приклади на підтвердження певних думок, застосовувати теоретичні знання у стандартних ситуаціях; за допомогою викладача може скласти план реферату, виконати його і правильно оформити, самостійно користуватися додатковими джерелами, правильно використовувати понятійний апарат, скласти прості таблиці, схеми.
	8	Знання студента досить повні, він вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, вміє аналізувати, робити висновки; відповідь його повна, логічна, обґрунтована, однак із деякими неточностями; вміє самостійно працювати, може підготувати реферат і захистити його положення.
	9	Студент вільно володіє вивченим матеріалом, вміє аналізувати і систематизувати інформацію, робить аналітичні висновки, використовує загальновідомі докази у власній аргументації, чітко тлумачить юридичні поняття, володіє методикою аналізу джерел кримінально-виконавчого права.
Високий (творчий професійний)	10	Студент володіє глибокими і міцними знаннями, може визначати тенденції та суперечності кримінально-виконавчого процесу, робить аргументовані висновки, практично оцінює окремі нові факти, явища, події, використовуючи міждисциплінарні підходи, розв'язує творчі завдання, може сприймати іншу позицію як альтернативну.
	11	Студент володіє узагальненими знаннями з предмета, аргументовано використовує їх у нестандартних ситуаціях, уміє знаходити джерела інформації та аналізувати їх, ставити і розв'язувати проблеми, застосовувати вивчений матеріал для власних аргументованих суджень у практичній діяльності (диспути, дискусії, круглі столи), спроможний за допомогою викладача підготувати виступ на студентську наукову конференцію, самостійно вивчити матеріал, визначити програму своєї пізнавальної діяльності, знаходити інформацію в газетах, журналах, публікаціях, Інтернеті, мультимедійних програмах тощо.

	12	Студент має системні, дієві знання, виявляє неординарні творчі здібності у навчальній діяльності, використовує широкий арсенал засобів доказів своєї думки, розв'язує складні проблемні завдання, схильний до системно-наукового аналізу та прогнозу явищ; уміє ставити і розв'язувати проблеми, самостійно здобувати і використовувати інформацію, виявляє власне ставлення до неї, виконує науково-дослідну роботу, логічно та творчо викладає матеріал в усній та письмовій формі; добре орієнтується у джерельній базі предмету.
--	----	--

Переведення оцінки в шкалу ECTS та національну шкалу

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90-100	Відмінно	A	відмінне виконання
82-89	Добре	B	вище середнього рівня
75-81		C	загалом хороша робота
67-74	Задовільно	D	непогано
60-66		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35-59	Незадовільно	Fx	необхідне перескладання
1-34		F	необхідне повторне вивчення курсу

9. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Нормативно-правові акти

1. Конституции стран СНГ и Балтии: Учеб. пособие / Московская госуд. юридич. академия / Г. Н. Андреева.- М.: Юрист, 1999.- 640 с.
2. Конституция Российской Федерации.- М.: Издат.- Книготорговый центр «Маркетинг» Ю, 2001.- 40 с.
3. Конституции зарубежных государств. Соединенные Штаты Америки, Великобритания, Франция, Германия, Италия, Япония, Канада / Сост. В. В. Маклаков.- М.: БЕК, 1996,- 432 с.
4. Конституции государств — участников СНГ / Инст-т законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ / Ред. Л. А. Окуньков,- М.: Норма-ИНФРА*М, 1999.- 736 с.
5. Конституція Японії / Українська наукова асоціація / Науковий аналіз та коментар М. І. Малишко, пер. з япон. І. Дзюба.- К., 1995.- 24 с.
6. Конституции государств Восточной Европы: Учеб. пособие / Ин-т законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ / Отв. ред. Д. А. Ковачев.- М.: ИНФРА*М-Норма, 1996.- 160 с.
7. Конституции зарубежных государств: США, Великобритания, Франция, Германия, Италия, Япония, Канада / В. В. Маклаков (сост.).- М.: БЕК, 1996.-432с.
8. Австрийская Республика. Конституция и законодательные акты / Сост. Т. Г. Моршакова / Под ред. И. П. Ильинского.- М.: Прогресс, 1985.-429 с.
9. Италия. Конституция и законодательные акты (пер. с итал.) / Под ред. В. А. Туманова, Вступ, ст. Т. А. Васильевой, Н. Ю. Попова,- М.: Прогресс, 1988.- 392 с.
10. Федеративная Республика Германия. Конституция и законодательные акты (пер. с нем.) / Сост. Т. Г. Моршакова, под. ред. Ю. П. Урьяса.- М.: Прогресс, 1991.- 468с.
11. Французская Республика. Конституция и законодательные акты (пер. с франц.) / Сост. В. В. Маклаков, под. ред. В. А. Туманова.- М.: Прогресс, 1989,-448 с.
12. Швеция. Конституция и законодательные акты (пер. со шведе.) / Под ред. М. А. Моргуновой.- М.: Прогресс, 1983.- 359 с.

Підручники та посібники

1. Альбастрова И.А. Конституционное право зарубежных стран: Курс лекций. — М.: Юрайт-М, 2002. — 224 с.
2. Арановский К.В. Государственное право зарубежных стран. — М.: Форум — Инфра-М, 1999. — 487 с.
3. Бостан С.К., Тимченко С.М. Державне право зарубіжних країн: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2005. — 504 с.
4. Георгіца А.З. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник. — Тернопіль: “Астон”, 2003. — 432 с.
5. Давид Р., Жоффре-Спинози К. Основные правовые системы современности. — М.: Международные отношения, 1999. — 400 с.
6. Жак Міллер. Політико-адміністративні системи країн ЄС. — К.: Основи, 1996. — 418 с.

7. Златопольский Д.Л. Государственное право зарубежных стран: Восточной Европы и Азии. Учебник для вузов. – М.: Издательство “Зерцало”, 1999. – 320 с.
8. Златопольський Д.Л. Государственное право зарубежных стран. – М.:Зерцало,1999. – 306 с.
9. Конституции зарубежных государств: Учебное пособие / Сост. проф. В.В. Маклаков. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Издательство БЕК, 2002. – 592 с.
10. Конституции государств Европейского Союза. – М.:Норма-Инфра М, 1999. – 802 с.
11. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Том 3. Особенная часть. Страны Европы. Под ред. Б.А.Страшуна. – М.:БЕК,1998. – 745 с.
12. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Учебник. В 4-х томах. Том 3. Отв. ред. Б.А. Страшун. – М.: Издательство БЕК, 1998. – 764 с.
13. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. Часть общая: конституционное (государственное) право и его основные институты. Том 1-2. Под ред. Б.А.Страшуна. – М.:БЕК, 1999. – 765 с.
14. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: В 4 т. Тома 1-2. Часть общая: Учебник / Отв. ред. проф. БЕК, 1999. – 784 с.
15. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учебник: В 4 т. Т. 4. Часть Особенная: страны Америки и Азии / Отв. ред. проф. Б.А. Страшун. – Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА-ИНФРА*М), 2001. – 656 с.
16. Конституционное право государств Европы: Учеб. пособие для студентов юрид. вузов и фак. / Отв. ред. Д.А. Ковачев. – М.: Волтерс Клувер, 2005. – 320 с.
17. Конституционное право зарубежных стран. Учебник для вузов. Под общ. ред. М.В.Баглая. – М.:Норма, 2000. – 819 с.
18. Конституционное право: Учебник / Отв. ред. В.В. Лазарев. – М.: Юристь, 1999. – 592 с.
19. Конституційне (державне) право зарубіжних країн: Навч. посіб. / В.М. Бесчастний, О.В. Філонов, В.М. Субботін, С.М. Пашков; За ред. В.М. Бесчастного. – К.: Знання, 2007. – 467 с. – (Серія “Вища освіта ХХІ століття”).
20. Конституційне право зарубіжних країн: Навч. посібник / В.О. Ріяка (керівник авт. кол.), В.С. Семенов, М.В. Цвік та ін.; За заг. ред. В.О. Ріяки. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 512 с.
21. Михалева Н.А. Конституционное право зарубежных стран СНГ. – М.:Юристь,1998. – 349 с.
22. Мишин А.А. Конституционное право зарубежных стран: Учебник / 6-е изд. перераб. и дополн. – М.: Белые альвы, 1999. – 456 с.
23. Основные институты гражданского права зарубежных стран. Сравнительно-правовое исследование. Под ред. В.В.Залесского. – Москва: Норма, 2000. – 645 с.
24. Правовые системы мира. Энциклопедический справочник. – Москва: Норма, 2001. – 833 с.

25. Сарторі Джовані. Порівняльна конституційна інженерія: дослідж. структур, мотивів і результатів: Пер. з 2-го англ. Вид. – К.: АртЕк, 2001. – 224 с. – Бібліогр.: 4 с.
26. Скакун О.Ф. Общее сравнительное правоведение: Основные типы (семьи) правовых систем мира: Учеб. Для студ. вузов. – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2008. – 464 с.
27. Смирнова Н.Н. Конституционное право зарубежных стран. – Санкт-Петербург: Альфа, 2000. – 205 с.
28. Смирнова Н.Н. Конституционное право зарубежных стран. Конспект лекций. Издательство “Альфа”, 2000. – г. Санкт-Петербург. – 206 с.
29. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран. Практикум. – М.: Юристъ, 1999. – 429 с.
30. Чудаков М.Ф. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: Учеб. пособие / М.Ф. Чудаков. – Мн.: Новое знание, 2001. – 576 с.: ил.
31. Шаповал В. Державний лад країн світу. – К., 1999. – 318 с.
32. Шаповал В. Зарубіжний парламентаризм. – Київ: Інститут державного управління та самоврядування при Кабінеті Міністрів України, 1993. – 142 с.
33. Шаповал В.М. Державний лад країн світу. – К.: Український Центр Правничих Студій, 1999. – 320 с.
34. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн. – К., 1997. – 262 с.